

Opettajan ja rehtorin vallankäytön rajat

Noora Mäkynen

2025 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Opettajan ja rehtorin vallankäytön rajat

Noora Mäkynen
Liiketalous
Opinnäytetyö
Toukokuu 2025

Noora Mäkynen

Opettajan ja rehtorin vallankäytön rajat

Vuosi 2025 Sivumäärä 44

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tutkia peruskouluasteen opettajan ja rehtorin vallankäytön rajoja julkisissa kouluissa turvaamistoimien näkökulmasta, eli häiritsevän tai turvallisuutta uhkaavan oppilaan poistamisessa, oppilaan tavaroiden tai aineiden haltuun ottamisessa sekä oppilaan tavaroiden tarkastamisessa. Työssä tarkastellaan myös elokuussa 2025 perusopetuslakiin tulevien muutoksien vaikutuksia turvaamistoiimiin. Tarkoituksena on antaa sekä opettajille ja rehtoreille että oppilaiden huoltajille konkreettista tietoa siitä, mitkä ovat oppilaan ja opettajan sekä rehtorin oikeudet ja velvollisuudet edellä kuvatuissa tilanteissa.

Opinnäytteen viitekehyksenä käytetään perusopetuslakia muutoksineen, lain valmisteluasiakirjoja sekä oikeuskirjallisuutta. Lisäksi viitekehityksessä tarkastellaan myös muuta aiheeseen vaikuttavaa lainsäädäntöä sekä kansainvälisiä sopimuksia. Menetelmänä käytetään lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa, jolloin tarkoituksena on tutkia aihetta juridisesta näkökulmasta ja ratkaista oikeudellisia haasteita säädösten ja oikeuskirjallisuuden avulla.

Opinnäytteen keskeisenä johtopäätöksenä voidaan todeta olevan turvaamistoimien käyttämisen viimesijaisuus. Turvaamistoimien käyttäminen edellyttää opettajalta ja rehtorilta tarkkaa harkintaa tilanteessa. Ennen turvaamistoimen käyttämistä tulee käyttää lievempiä keinoja, kuten keskustelua oppilaan kanssa. Turvaamistoimet edellyttävät myös perustellun syyn toimia. Turvaamistoimia käytettäessä opettajan ja rehtorin tulee lisäksi huolehtia oppilaan perusoikeuksista. Toimet tulee toteuttaa oppilaan yksityisyyttä, ihmisarvoa ja oikeusturvaa kunnioittaen. Kouluilla on velvollisuus suunnitella ja ohjeistaa henkilökuntaa turvaamistoimien lainsäädännöllisestä taustasta sekä koulun yleisistä ohjeistuksista.

Asiasanat: perusopetus, häiritsevän tai turvallisuutta uhkaavan oppilaan poistaminen, tavaroiden haltuunotto, tavaroiden tarkistaminen

Noora Mäkynen

The Boundaries of Power Exercised by Teachers and Principals

Year

2025

Pages

44

The objective of this Bachelor's thesis is to examine the limits of authority exercised by teachers and principals in comprehensive schools, specifically in the context of security measures. The focus is on the removal of disruptive or potentially dangerous students, the confiscation of students' belongings or substances, and the inspection of students' possessions. Additionally, this thesis explores the impact of the upcoming amendments to the Basic Education Act, set to enter into force in August 2025, on these security-related measures. The aim is to provide concrete and practical information to both educational professionals and guardians regarding the rights and responsibilities of students and school staff in such situations.

The theoretical background of the thesis is based on the Basic Education Act, including its forthcoming amendments, preparatory legislative materials, and legal literature. In addition, other relevant legislation and international agreements influencing the topic are considered. The methodological approach employed is legal dogmatics, which involves analyzing the topic from a legal perspective and resolving normative issues based on statutory law and scholarly legal sources.

A key conclusion of the thesis is the principle of last resort in applying security measures. The use of such measures requires careful professional judgment by teachers and principals. Before resorting to security interventions, less intrusive methods—such as dialogue with the student—must be attempted. Moreover, any action must be grounded in a justified reason. When applying security measures, educational staff must respect the fundamental rights of the student. These actions must be carried out in a manner that upholds the student's right to privacy, human dignity, and legal protection. Schools are also obligated to develop clear internal policies and provide staff training on the legal framework and practical implementation of security measures.

Keywords: basic education, removal of a disruptive or potentially dangerous student, confiscation of belongings, inspection of belongings

Lakiluettelo

Hallintolaki (434/2004)

Kuntalaki (410/2015)

Lastensuojelulaki (417/2007)

Perusopetuslaki (628/1998)

Perustuslaki (731/1999)

Rikoslaki (39/1889)

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Opinnäytetyön tutkimuskysymys ja tutkimusmenetelmä	8
2.1	Aiheen rajaus	9
2.2	Tutkimuksen rakenne ja lähteet.....	9
2.3	Tutkimusmenetelmä.....	10
3	Julkisen vallan taustalla oleva lainsäädäntö.....	11
3.1	Kansalliset säädökset.....	11
3.1.1	Perustuslaki ja julkinen valta	12
3.1.2	Perusopetuslaki.....	13
3.2	Ylikansalliset säädökset	15
3.2.1	Euroopan ihmisoikeussopimus.....	15
3.2.2	Lapsen oikeuksien sopimus.....	16
4	Oppilaan turvaamistoimien edellytykset	17
5	Häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistaminen.....	19
5.1	Voimakeinojen käyttö.....	21
5.2	Oppilaan perusoikeuksien huomioiminen	23
6	Oikeus ottaa haltuun oppilaan esineitä tai aineita.....	25
6.1	Voimakeinojen käyttö.....	28
6.2	Oppilaan perusoikeuksien huomioiminen	29
7	Oikeus tarkastaa oppilaan tavarat	30
7.1	Oppilaan perusoikeuksien huomioiminen	32
8	Yleiset periaatteet ja haltuun otettujen esineiden tai aineiden säilyttäminen tai luovuttaminen.....	33
8.1	Haltuunoton ja tarkastamisen yleiset periaatteet.....	33
8.2	Haltuun otettujen esineiden ja aineiden luovuttaminen ja hävittäminen.....	35
9	Oppilaan oikeusturva	36
10	Yhteenveto ja johtopäätökset	38
	Lähteet	41

1 Johdanto

Tämän opinnäytteen aiheena on peruskoulutasolla opettajan ja rehtorin vallankäytön rajat. Opinnäytteessä keskitytään erityisesti vallankäyttöön turvaamistoimissa eli häiritsevän tai turvallisuutta uhkaavan oppilaan poistamiseen, oppilaan tavaroiden tai aineiden haltuunottoon sekä oppilaan tavaroiden tarkastamiseen. Turvaamistoimet ovat olennainen osa peruskoulun työrauhan ja turvallisen oppimisympäristön ylläpitoa.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää ja arvioida peruskouluasteella julkisissa kouluissa työskentelevien opettajien ja rehtorien vallankäytön rajoja. Opinnäytetyö painottuu erityisesti turvaamistilanteisiin liittyviin vallankäytön rajoihin. Tavoitteena on nostaa esille vallankäyttöä opettajan ja rehtorin näkökulmasta huomioiden turvallisuus ja oikeusturva heidän työssään. Työssä käydään läpi lain pohjalta oppilaan oikeuksia ja velvollisuuksia peilaten niitä opettajan ja rehtorin vallankäytön rajoihin. Aiheeseen syvennytään eri lähteiden, kuten lain, lain esitöiden, oikeuskirjallisuuden sekä muiden artikkeleiden ja materiaalien avulla. Myös kansainvälisten sopimuksien, kuten Lapsen oikeuksien sopimus sekä Euroopan ihmisoikeussopimus, näkökulma huomioidaan opinnäytteessä ja sen avulla täydennetään kansallisia säädöksiä.

Opinnäytteen aiheen valintaan vaikutti se, että viime vuosina julkisuudessa on puhuttu paljon koulujen mahdollisuudesta vallankäyttöön kurinpito-, ojentamis- ja turvaamistilanteissa. Julkisessa keskustelussa on ollut nostoja siitä, millaiset ovat opettajien ja rehtorin vallankäytön mahdollisuudet ja miten he saavat toimia koulussa haastavissa tilanteissa. Julkisessa keskustelussa aihetta on pohdittu monesta eri näkökulmasta. Mediassa on tarkasteltu sitä, mihin opettajan ja rehtorin vallankäyttö rajoittuu ajallisesti ja alueellisesti, miten opettaja ja rehtori saavat pitää kuria koulussa tai millaista ja millaisissa tilanteissa opettaja ja rehtori voivat käyttää voimakeinoja. Julkisessa keskustelussa otetaan kantaa siihen, miten opettaja ja rehtori voivat toimia oppilaan käyttäytyessä uhkaavasti. Kokonaisuudessaan julkisesta keskustelusta saa kuvan, että kehityssuunta on muuttunut levottomammaksi. Mediasta saa lukea paljon siitä, että nuoret kantavat nykyään mukana jonkinlaisia astaloita, kuten teräaseita, puolustautumismielessä. Tämä tuo kouluille myös omia haasteita turvallisen oppimisympäristön varmistamisessa. Perusopetuslakiin (628/2014) on lisätty säännöksiä 2014, jotka antavat opettajalle ja rehtorille oikeuden ottaa oppilaalta haltuun vaarallisia tai häiritseviä aineita tai esineitä sekä oikeuden tarkastaa oppilaan tavarat.

Toinen teema, josta on paljon uutisoitu, on puhelimen käyttö ja sen rajoittaminen koulussa. Puhelimet aiheuttavat ongelmia koulun arjessa, kun niiden käyttö esimerkiksi oppitunnilla häiritsee opetusta. Tähän mennessä koulut ovat voineet rajoittaa oppilaan puhelimen käyttöä

oppitunnilla järjestyssäännöillä. Mediassa on pohdittu sitä, saako koulussa ottaa puhelimia pois oppilailta ja millä perusteilla. Myös hallitus on ottanut puhelimien käytön koulussa vakavasti ja elokuussa 2025 astuukin voimaan perusopetuslain muutos, joka rajoittaa puhelimen käyttöä koulussa. Tavoitteena on edistää turvallista ja häiriötöntä oppimisympäristöä kaikille oppilaille.

Peruskoulussa turvaamistoimien tarkoituksena on puuttua mahdollisimman hyvin arjessa ilmeneviin ongelmatilanteisiin. Perusopetuslaki mahdollistaa opettajalle ja rehtorille tietyt toimintatavat turvaamistilanteisiin. Opinnäytteessä keskitytään normaaleihin ongelmatilanteisiin, ja vakavat ääritilanteet jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Normaaleihin ongelmatilanteisiin kuuluvat oppituntien häiritseminen tai kielletyn aineen, esimerkiksi alkoholin hallussapito. Vakavia ääritilanteita puolestaan ovat tilanteet, joissa oppilaisiin tai koulun henkilökuntaan kohdistuu vakava turvallisuusuhka. Opinnäyte kohdistuu siis pääasiassa normaaliin koulunkäyntiin ja sen ongelmatilanteisiin. Tavoitteena on selvittää, mitä puuttumiskeinoja perusopetuslaki antaa opettajalle ja rehtorille tavallisissa häiriökäyttäytymistilanteissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on antaa opettajille ja rehtorille tietoa heidän oikeuksistaan, kun kyseessä on turvaamistoimet. Samalla opettajat ja rehtorit saavat tietoa heidän velvollisuuksistaan, joita toteuttaa koulussa oppilaiden oikeuksien toteutumiseksi. Työn avulla opettajat ja rehtorit saavat tietoa niistä perusteista, joiden mukaan he voivat toimia turvaamistilanteissa. Myöskään oppilaiden vanhemmilla ei välttämättä ole ajankohtaista tietoa siitä, missä tilanteissa ja millaista vallankäyttöä opettajan tai rehtorin on peruskoulussa mahdollista käyttää. Näin ollen opinnäytetyö antaa arvokasta tietoa myös vanhemmille siitä, missä tilanteissa esimerkiksi opettaja tai rehtori voi käyttää voimakeinoja, milloin ja mitä aineita tai esineitä oppilaalta voidaan ottaa haltuun sekä missä tilanteessa opettaja tai rehtori voi tarkastaa oppilaan tavarat. Opinnäytteessä tarkastellaan myös oppilaan oikeusturvaa, mikä antaa vanhemmille tietoa siitä, miten he voivat toimia epäselvissä tai asiattomissa tilanteissa.

2 Opinnäytetyön tutkimuskysymys ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuskysymyksenä selvitetään, mitkä ovat peruskouluasteella rehtorin ja opettajan vallankäytön edellytykset ja rajat sellaisissa turvaamistilanteissa, joissa oppilas tulee poistaa tilasta, oppilaan tavarat tulee tarkastaa tai oppilaalta tulee ottaa haltuun kielletty aine tai esine.

Tutkimuskysymyksillä on tarkoituksena selvittää, miten lainsäädäntö määrittelee opettajan tai rehtorin oikeudet turvaamistilanteissa. Opinnäytteessä selvitetään myös, mitä oppilaan oikeuksia tilanteissa tulee ottaa huomioon.

2.1 Aiheen rajaus

Tämä opinnäyte on rajattu koskemaan julkisen peruskoulun opetuksessa käytettäviä turvaamistoimia. Näin ollen tutkimuksesta on rajattu pois yksityiset koulut, koska yksityiset koulut ovat pienempi osa peruskoulutuksen järjestäjistä kuntaan verrattuna. Lisäksi tutkimuksesta on jätetty pois sekä toisen asteen koulut että korkeakoulut, koska näissä sovelletaan eri lakeja. Opinnäytteessä tarkastellaan opettajan ja rehtorin toimintaoikeuksia turvaamistilanteissa, koska he toimivat koulussa virkatehtävissä ja käyttävät toimissaan julkista valtaa.

Opinnäytteen aihe on rajattu kolmeen turvaamistoimeen eli häiritsevän tai turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistamiseen, oikeuteen ottaa haltuun esineitä tai aineita sekä oikeuteen tarkastaa oppilaan tavarat. Turvaamistoimista säädetään perusopetuslaissa. Opinnäytteessä keskitytään tarkastelemaan turvaamistoimien lainsäädännöllistä taustaa sekä toimien edellytyksiä.

2.2 Tutkimuksen rakenne ja lähteet

Opinnäytteen aihetta taustoitetaan ensin yleisesti lainsäädännön kautta. Luvussa 3 tarkastellaan aiheeseen olennaisesti vaikuttavia kansallisia ja ylikansallisia säädöksiä. Kansallisella tasolla tutkimuksen aihetta tarkastellaan ensin julkisen vallan taustalla olevan lainsäädännön kautta, jolloin saadaan perusteet turvaamistoimien oikeudelliselle käytölle. Kansallisessa lainsäädännössä oleellimmat lait opinnäytteen aiheen kannalta ovat perustuslaki sekä perusopetuslaki. Kyseisissä laeissa säädetään lainsäädännöllinen pohja turvaamistoimien käytölle sekä niiden edellytyksille. Kansainvälisen lainsäädännön osalta opinnäytteessä tarkastellaan Euroopan ihmisoikeussopimusta ja Lapsen oikeuksien sopimusta, koska näissä säädetään perustavanlaatuisista ihmisoikeuksista turvaamistoimien kannalta. Lisäksi opinnäytteessä sivutaan hallinto-, kunta-, rikos- sekä lastensuojelulakia pieniltä osin, miten lait vaikuttavat käsiteltävään teemaan.

Luvussa 4 perehdytään yleisellä tasolla oppilaan ojentamisen ja kurinpidon edellytyksiin. Luvussa 5-7 tutkitaan tarkemmin turvaamistoimia yksittäin. Luvuissa perehdytään siihen, mitä yksittäisellä turvaamistoimella tarkoitetaan ja mitä opettajan tai rehtorin tulee ottaa turvaamistoimessa huomioon. Turvaamistoimien teemoja tarkastellaan myös voimankäytön ja oppilaiden perusoikeuksien kautta. Luvussa 8 tarkastellaan, mitä yleisiä toimintaperiaatteita haltuunottoon ja tarkastamiseen liittyy sekä miten haltuun otettujen aineiden ja esineiden luovuttaminen sekä hävittäminen hoidetaan. Luvussa 9 käsitellään oppilaan oikeusturvaa turvaamistilanteiden osalta. Luku 10 sisältää yhteenvedon sekä pohdintaa aiheesta.

2.3 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on lainopillinen. Lainopin eli oikeusdogmatiikan tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus. Oikeusdogmatiikassa on tarkoituksena tarkastella, mikä on pätevää ja velvoittavaa oikeutta.¹ Tutkimuskohteeksi rakentuu tutkimushetkellä voimassa olevat oikeuslähteet.² Tutkimuskohteena voidaan myös sanoa olevan normien maailma.³ Lainopillisella tutkimusmetodilla on kaksi tehtävää, jotka ovat tulkinta ja systematisointi. Tulkinnalla tarkoitetaan sitä, että tutkitaan oikeusjärjestyksen sääntöjä ja niiden sisältöjä. Systematisointi sisältää puolestaan sen, että jäsennetään voimassa olevaa oikeutta.⁴

Kokonaisuudessaan oikeusdogmatiikka selvittää oikeusnormien sisältöä ja esittää normeista kahdenlaisia väitteitä, jotka ovat normi- ja tulkintakannanottoja. Normikannanotot koostuvat väitteistä, jotka kuuluvat voimassa olevaan oikeuteen. Tulkintakannanotoissa puolestaan keskitytään kyseisen oikeusnormin sisältöön. Oikeusnormeilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi laki-kielen ilmaisua, ilmaisun sisältöä tai ilmaisun ja sisällön yhdistelmää. Lisäksi oikeusnormit tutkivat sitä, mikä merkitys lakien ja muiden oikeuslähteiden materiaaleilla on. Lainopin tehtävänä on selvittää oikeusnormilauseiden sisältöä ja esittää tulkintakannanottoja oikeusnormien sisällöistä sekä normikannanottoja siitä, että oikeusnormi kuuluu kyseisellä hetkellä voimassa olevaan oikeuteen.⁵

Opinnäytteen tarkoituksena on tutkia voimassa olevaa lainjärjestystä, jolloin oikeusdogmatiikka sopii opinnäytteen tutkimusmenetelmäksi. Opinnäytteessä tutkitaan, mitä laki ja sen sisällöt määrittävät opettajan ja rehtorin oikeuksista. Oikeusdogmatiikkaa käyttämällä voidaan tarkastella, mikä voimassa olevan lain kanta on tutkittavaan aiheeseen nähden. Oikeusdogmatiikassa tutkitaan oikeusnormien sisältöä ja systematisoidaan voimassa olevaa oikeutta. Menetelmän avulla voidaan tehdä mahdollisia tulkintakannanottoja. Kannanottojen sekä lain tutkimisen avulla voidaan tarkastella, miten oikeus todellisuudessa toteutuu sekä miten se tulee tulevaisuudessa toteutumaan. Lisäksi työssä systematisoidaan säännöksiä, jotta voidaan muodostaa selkeä kokonaisuus käsiteltävästä aiheesta. Oikeuskirjallisuuden ja lakien esitöiden avulla oikeusnormien sisältöä selvennetään ja tutkitaan tarkemmin.

¹ Hirvonen 2011, 21-22.

² Husa, Mutanen ja Pohjolainen 2008, 20.

³ Hirvonen 2011, 22.

⁴ Husa, Mutanen ja Pohjolainen 2008, 20.

⁵ Hirvonen 2011, 22-24, 26.

3 Julkisen vallan taustalla oleva lainsäädäntö

Oikeudenjaottelua tarkasteltaessa opetustoimi sijoittuu julkisoikeuden alaan eli opetustoimeen liittyvät teemat ovat julkisoikeudellisia siltä osin, kun kyseessä on julkiset koulut. Opetustoimen kokonaisuus kuuluu myös hallinto-oikeuteen, koska monet opetustoimeen liittyvät kysymykset ovat hallinto-oikeudellisia.⁶ Kuntalain (410/2015) 87 §:ssä säädetään, että kunnan palveluksessa olevat henkilöt ovat virkasuhteessa tai työsopimussuhteessa kuntaan. Mikäli tehtävässä on mahdollista käyttää julkista valtaa, on henkilön oltava virkasuhteessa. Oikeus- turva, erityisesti yksilön, liittyy myös olennaisesti hallinto-oikeuteen ja opetustoimeen.⁷

Suomen perustuslaki (731/1999) muutoksineen säättää lainsäädäntöpohjan opetustoimelle ja sitä kautta opettajalle ja rehtorille. Perustuslaissa määritellyt säännökset tulee ottaa huomioon kaikissa tilanteissa. Perustuslain painoarvo on myös kaikista suurin suomen kansallisessa lainsäädännössä. Toinen olennainen päälaki on perusopetuslaki (628/1998) muutoksineen, jossa säädetään esimerkiksi oppilaan oikeuksista sekä siitä, millaisia kurinpitokeinoja opettajan tai rehtorin on työssään mahdollista käyttää. Edellä mainittujen lakien lisäksi kurinpitokeinojen käyttöä ohjaa hallintolain (434/2004) 6 §, jonka mukaan viranomaisten tulee kohdella tasapuolisesti henkilöitä. Tässä tapauksessa opetustoimi on viranomaisen asemassa ja opettaja sekä rehtori virkamiehiä. Näin ollen opettajan ja rehtorin tulee kohdella oppilaita tasapuolisesti ja heidän on mahdollista käyttää omaa toimivaltaansa ainoastaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Kurinpitokeinot tulee olla hallintolain 6 §:n mukaan myös mitoitettu oikein tavoiteltuun päämäärään nähden.

Opettajalle tai rehtorille, jotka käyttävät julkista valtaa, voi tulla vastaan monia ongelmatilanteita oppilaan kanssa. Ongelmatilanteet voivat liittyä esimerkiksi koulun järjestyssääntöihin ja niiden sisältöihin, työrauhan ylläpitämiseen, kurinpitotoimien käyttöön tai häiritsevän tai kielletyn esineen poisottamiseen oppilaalta.⁸ Kaiken tämän vuoksi opettajan ja rehtorin olisikin tärkeää tuntea perusteellisesti lainsäädäntö, jotta he osaavat käyttää oikein julkista valtaansa koulussa ilman oppilaan oikeuksien loukkaamista.

3.1 Kansalliset säädökset

Opetustoimen lainsäädäntöä tarkasteltaessa esille nousee kaksi oleellisinta lakia, jotka ovat perustuslaki ja perusopetuslaki. Perustuslaki antaa yleisen pohjan kaikella lainsäädännöllä ja kyseisessä laissa on määritelty ihmisten perusoikeuksia sekä julkiseen valtaan liittyviä lainkohtia. Perusopetuslaki on toinen tärkeä laki, koska siinä säädetään peruskouluun liittyvistä

⁶ Hakalehto-Wainio 2012a, 23-24.

⁷ Mäenpää 2013, 96, 98.

⁸ Hakalehto-Wainio 2012a, 22.

oikeuksista ja velvollisuuksista. Nämä kaksi lakia muodostavat pohjan perusopetuksen lainsäädäntöpohjalle.

3.1.1 Perustuslaki ja julkinen valta

Suomen ylin laki on perustuslaki ja sen kaikki säännökset ovat oikeudellisesti katsottuna korkeimmalla tasolla oikeuslähteiden hierarkiassa. Suomen perustuslaki myös syrjäyttää kaikki kansallisella tasolla alemmat säännökset.⁹

Oikeusvaltionperiaatteen kannalta keskeisimmäksi säännökseksi nousee perustuslain 2 §:n 3 momentti, jonka mukaan kaiken julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Lisäksi kaikessa julkisessa toiminnassa tulee noudattaa lakia tarkasti. Perustuslain esitöissä¹⁰ todetaan, että julkisen vallan käyttöä on voimakeinojen käyttö, joka on välitöntä ja se kohdistuu ulkopuolisiin. Opettaja ja rehtori ovat julkisessa virassa, joten sitä kautta he ovat virkamiehiä. Peruskoulun näkökulmasta perustuslain 2 §:n 3 momenttia tarkastellessa todetaan, että opettaja ja rehtori käyttävät kyseisessä ympäristössä julkista valtaa. Näin ollen he voivat peruskoulussa asettaa oppilaalle veloitteita tai rajoitteita ilman oppilaan omaa suostumusta.¹¹

Perustuslain 6 §:ssä säädetään, että jokaisella ihmisellä on oikeus yhdenvertaiseen kohteluun lain edessä. Lisäksi perustuslain mukaan ketään henkilöä ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän perusteen mukaan eri asemaan. Lapsien näkökulmasta perustuslaki määrittelee 6 §:n 3 momentissa, että lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä.

Perustuslain 7 §:ssä säädetään jokaisen oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Lisäksi edellä mainitussa lain 7 §:ssä säädetään, että jokaisella on oikeus turvallisuuteen eikä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ole oikeutta puuttua ilman laillista perustetta. Hallituksen esityksestä eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta¹² (HE 309/1993) ilmenee, että henkilökohtainen vapaus on yleisperusoikeus ja sillä on tarkoituksena suojata fyysisen vapauden lisäksi henkilön itsemääräämisoikeutta sekä tahdonvapautta. Mikäli henkilökohtaiseen vapauteen halutaan puuttua, tulee sen olla hyväksyttävää sekä välttämätöntä. Henkilökohtaiseen vapauteen puuttumisessa on erittäin korkea kynnyks ja siihen on määritelty laissa selkeät perusteet. Perustuslain 7 §:n 3 momentissa säädetään, ettei kenenkään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen saa puuttua mievaltaisesti eikä ilman lain antamaan perustetta. Perustuslaki määrittelee siis rehtorin ja

⁹ Laakso 1990, 135.

¹⁰ HE 1/1998 vp, 74.

¹¹ Husa-Pohjolainen 2014, 33, 74

¹² HE 309/1993 vp, 46-49.

opettajankin työhön oikeudellisen pohjan sille, ettei ilman laillista perustetta ole sallittua rikkoa oppilaan oikeutta koskemattomuuteen.

Perustuslain 15 §:n 1 momentissa säädetään omaisuuden suojasta. Laki määrittää sen, ettei kenenkään omaisuuteen ole mahdollista puuttua ilman perustetta.¹³ Perustuslain 22 §:ssä säädetään, että julkinen valta on velvoitettu huolehtimaan perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisesta. HE 309/1993¹⁴ tällä velvoitteella tarkoitetaan sekä kansallisia perusoikeuksia sekä kansainvälisesti velvoittavia sopimuksia. Yleiseen turvaamiseen käytettäviä keinoja ei ole säännöksessä määritelty, vaan niiden valinta jääkin aina kyseisen viranomaisen harkittavaksi.

3.1.2 Perusopetuslaki

Perusopetuslain 7 luvussa määritellään oppilaiden oikeudet ja velvollisuudet. 29 §:n 1 momentissa määritellään, että jokaisella opetukseen osallistuvalla oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Jokaisella koululla tulee olla suunnitelma siitä, kuinka oppilaita suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Perusopetuslain 29 §:n 3 momentin mukaan koulun on toimeenpantava edellä mainittu suunnitelma. Koulun tulee valvoa suunnitelman noudattamista ja toteutumista. Perusopetuslaki velvoittaa myös kyseisessä pykälässä koulua laatimaan suunnitelma siitä, miten kurinpitokeinoja sekä kasvatuskeskusteluita käytetään ja miten niissä tulee menetellä.

Opetuksen järjestäjän tulee laatia ja hyväksyä koulun järjestyssäännöt, kuten perusopetuslain 29 §:n 4 momentissa säädetään. Järjestyssäännöillä vaikutetaan koulun sisäiseen järjestykseen, opiskelun esteettömään sujumiseen sekä kouluyhteisön turvallisuuteen. Järjestyssäännöt voivat pitää sisällään määräyksiä, joiden katsotaan olevan tarpeellisia turvallisuuden ja viihtyvyyden kannalta.

Perusopetuslain 29 §:n 6 momentissa säädetään, milloin lain 29 §:n säädökset ovat voimassa. Oppilaan velvollisuudet ja oikeudet katsotaan lain mukaan olevan voimassa silloin, kun oppilas on osallisena opetussuunnitelman mukaisessa opetuksessa. Säännökset ovat voimassa myös silloin, kun oppilas osallistuu opetuksen järjestäjän muuhun toimintaan tai opetukseen.

Perusopetuslain 36 b §:ssä 1 momentissa säädetään opettajan ja rehtorin oikeudet oppilaan poistamisen tilanteissa, joissa oppilas toimii häiritsevästi ja turvallisuutta vaarantaen. Oikeudet oppilaan poistamisesta koskee tilanteita, jotka tapahtuvat luokkahuoneessa tai muussa opetustilassa. Oppilas on myös oikeus poistaa koulun tilaisuudesta silloin, kun oppilas ei noudata aiemmin saamaansa poistumismääräystä. Perusopetuslain 36 b §:n 2 momentissa on säädetty opettajan ja rehtorin oikeudesta käyttää tilanteeseen nähden välttämättömiä

¹³ HE 309/1993 vp, 62.

¹⁴ HE 309/1993 vp, 74-75.

voimakeinoja, kun poistettava oppilas tekee vastarintaa välttääkseen poistamisen. Voimakeinojen tulee olla puolustettavia poistamista vaatineen oppilaan ikään, tilanteen uhkaavuuteen sekä vastarinnan vakavuuteen nähden. Lisäksi opettajan tai rehtorin tulee ottaa huomioon tilanteen kokonaisarviointi. Oikeus häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistamiseen on sekä rehtorilla että opettajalla yhdessä tai erikseen, kuten perusopetuslain 36 b §:n 3 momentissa todetaan. Vaikka voimankäyttö tarvittaessa on mahdollista, laki kuitenkin kieltää käyttämästä voimankäytönvälineitä¹⁵ poistamistilanteessa. Mikäli opettaja tai rehtori turvautuu käyttämään voimankäyttöä poistamistilanteessa, tulee heidän antaa opetuksenjärjestäjälle aina selvitys kirjallisesti tapahtuneesta.

Perusopetuslaissa on säädetty 36 d §:n 1 momentissa opettajan ja rehtorin oikeudesta ottaa oppilaalta haltuun kielletty esine tai aine. Haltuun otettava esine tai aine voi olla myös sellainen, jolla oppilas häiritsee opetusta tai oppimista. Haltuunottoon on oikeus työpäivän aikana. Edellä olevan lainkohdan 6 momentin mukaan hallussapito on kiellettyä silloin, kun oppilas osallistuu opetussuunnitelman tai muun opetuksen järjestäjän opetukseen tai toimintaan. Perusopetuslain 36 d §:n 2 momentissa säädetään voimankäytöstä esineen tai aineen haltuunototilanteissa. Perusopetuslain 29 §:n 2 momentissa todetaan, että oppilaalta haltuun otettava aine tai esine on sellainen, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty. Esine tai aine voi olla myös omaa tai toisen turvallisuutta vaarantava tai sellainen aine tai esine, jolla on mahdollista vahingoittaa omaisuutta ja jonka hallussapidolle ei ole hyväksyttävää syytä.

Opettajalla ja rehtorilla on oikeus tarkastaa oppilaan koulussa mukana olevat tavarat perusopetuslain 36 e §:n 1 momentin mukaan. Tarkastusoikeus on voimassa työpäivän aikana ja kattaa myös oppilaan hallinnassa olevat säilytystilat koulussa. Oikeus tavaroiden tarkistamiseen on silloin, kun kyseessä oleva esine tai aine on kielletty ja sillä voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta. Ennen tarkastusta tulee olla ilmeistä, että oppilaalla on hallussa edellä mainitun kaltainen esine ja oppilas ei pyynnöstä huolimatta luovuta hallussaan olevaa ainetta tai esinettä opettajalle tai rehtorille. Tarkastus on mahdollista toteuttaa myös silloin, kun oppilas ei luotettavasti osoita tarkastusta tekeväälle henkilölle, ettei hänellä ole hallussa kyseistä esinettä tai ainetta.

Perusopetuslakiin on tulossa muutoksia 1.8.2025 alkaen. Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta¹⁶ todetaan, että muutoksia säädettäisiin esimerkiksi puhelien ja muiden vastaavien laitteiden osalta. Perusopetuslain 29 §:ssä säädettyyn oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön kiinnitettäisiin huomiota siltä osin, että puhelien ja vastaavien laitteiden käyttö kielletään oppitunneilta sekä määritettäisiin koulun

¹⁵ Laissa yksityisistä turvapalveluista (1085/2015) 18 §:ssä on määritelty voimankäyttövälineiksi esimerkiksi kaasusumutin, käsiraudat ja teleskooppipatukka.

¹⁶ HE 212/2024 vp. 1, 59-61.

järjestyssäännöillä puhelimien säilytyksestä. Perusopetuslain 36 b §:ään yhdistettäisiin oppilaan määrääminen poistumaan sekä häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistaminen. Perusopetuslain 36 d §:n osalta lakiin lisätään huomio siitä, että haltuunotossa oikeus kattaa puhelimen haltuunoton, kuten 29 §:n 4 momentissa säädetään.

3.2 Ylikansalliset säädökset

Kun opetustoimessa käytetään valtaa, tulee myös pohtia tilanteeseen vaikuttavia kansainvälisiä lainsäädännön osa-alueita. Euroopassa ihmisoikeussopimus (18/1990)¹⁷ ja Lapsen oikeuksien sopimus (60/1991)¹⁸ määrittävät tietyt rajoja siihen, millaisia kurinpitokeinoja ja -rangaistuksia perusopetuksessa on sallittua käyttää. Koulumaailmassa opettajan ja rehtorin tulisi aina huomioida eri tilanteissa lasten oikeuden näkökulmat.¹⁹ Lapsen oikeuksista keskeisimmiksi teemoiksi nousee lapsen etu, lapsen itsemääräämisperiaate, lapsen suojelu sekä lapsen yhdenvertaisuus.²⁰ Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden tulee huomioida edellä mainitut sopimukset, koska ne asettavat selkeitä rajoja heidän toiminnallensa.²¹

3.2.1 Euroopan ihmisoikeussopimus

Euroopan ihmisoikeussopimus (18/1990) on yleissopimus ja sen tarkoituksena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaaminen. Suomessa Euroopan ihmisoikeussopimus on ratifioitu keväällä 1990.²² Euroopan ihmisoikeussopimuksen perusteella esimerkiksi Suomella on velvollisuus turvata sopimuksen 1 artiklan mukaiset oikeudet kansalaisille.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleessa on säädetty, että jokaisella on oikeus vapautteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Vapaudella artiklassa tarkoitetaan sitä, että jokaisella on suoja vapaudenriistoa vastaan. Henkilökohtainen turvallisuus puolestaan antaa jokaiselle suojan ja turvan sitä vastaan, että heidän vapauteensa puututtaisiin mielivaltaisesti. Henkilökohtaiseen vapauteen on mahdollista puuttua, mikäli esimerkiksi oppilaan toiminta täyttää laillisen vapaudenriiston edellytykset.²³ Näin ollen myös opettajien ja rehtorin näkökulmasta sopimuksen artikla 5 estää heitä puuttumasta oppilaiden vapautteen mielivaltaisesti ja vahvistaa sitä, että toiminnan taustalla tulee aina olla selkeät perusteet.

¹⁷ Euroopan ihmisoikeussopimus. <https://www.edilex-fi.nelli.laurea.fi/valtiosopimukset/19900019>. 9.3.2025.

¹⁸ Lapsen oikeuksien sopimus. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimus-sarja/1991/60>. 6.3.2025

¹⁹ Hakalehto-Wainio 2012a, 22.

²⁰ Nieminen 2004, 598-599.

²¹ Hakalehto-Wainio 2012b, 239.

²² Hakalehto-Wainio 2012a, 22.

²³ Pellonpää, Gullans, Pölönen & Tapanila 2018, 470.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisessä lisäpöytäkirjassa (63/1999)²⁴ säädetään 1 artiklassa omaisuuden suojasta. Edellä mainitun artiklan mukaan jokaisella on oikeus omaisuuteensa. Artiklassa säädetään siitä, ettei kenelläkään ole oikeutta riistää toisen omaisuutta. Poikkeuksen omaisuuden suojaan tekee julkinen etu ja laissa määrätyt ehdot. Toisin sanoen, mikäli julkinen etu vaatii ja toiminnalle on laillinen oikeus, voidaan henkilöltä takavarikoida hänen omaisuuttaan. Opettajan ja rehtorin näkökulmasta omaisuuden pois ottamista julkisen edun periaatteella voidaan tulkita esimerkiksi siten, jos oppilaan omaisuus vaarantaa turvallisuuden tai oppilaalla ei ole laillista oikeutta pitää kyseistä omaisuutta itsellään, on opettajan ja rehtorin mahdollista takavarikoida omaisuus.

3.2.2 Lapsen oikeuksien sopimus

Lapsen oikeuksien sopimus kuuluu kansainväliseen lainsäädäntöön, ja sen on maailmanlaajuisesti ratifioitu 196 maassa eli kyseiset maat, Suomi mukaan lukien, ovat muuttaneet lakia ja toimintansa vastaamaan sopimuksen ehtoja.²⁵ Lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus, jonka näkökulmana on lapset ja heidän oikeutensa. Kaikkien sopimuksen artikloiden lähtökohtana on lapsen etu. Lapset ovat sopimuksen perusteella oikeuksien haltijoita sekä itsenäisiä yksilöitä, jolloin lapsella on, kuten aikuisellakin, itsemääräämisoikeus sekä vapausoikeudet.²⁶ Suomessa on annettu asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta elokuussa 1991.²⁷ Peruskoulun kurinpitokeinot pohjautuvat siihen, mitä Lapsen oikeuksien sopimuksessa säädetään lapsen oikeuksista.²⁸

Sopimuksen²⁹ 3 artiklan 1 kohdassa säädetään lapsen edusta, joka tulee ottaa huomioon ensisijaisesti kaikissa hallintoviranomaisen toimissa. Lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artiklassa määritellään sopimusvaltioiden velvollisuudesta puuttua lapseen kohdistuvaan väkivaltaan, henkiseen tai fyysiseen, vahingoittamiseen tai pahoinpitelyyn. Lisäksi 19 artiklassa velvoitetaan puuttumaan lapseen kohdistuvaan välinpitämättömyyteen, laiminlyöntiin tai huonoon kohteluun. Mikäli sopimusvaltio havaitsee edellä mainittua kohtelua, tulee valtion viranomaisten ryhtyä lainsäädännössä määriteltyihin asianmukaisiin toimiin, jotta lasta saataisiin suojeltua.

²⁴ Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäpöytäkirja. https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1999/63#OT0_OT0_OT0_OT3_OT7. 9.3.2025

²⁵ Unicef. https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/?gad_source=1&gclid=CjwKCAiAtsa9BhAKEiwAUZAszaBSdCZmD0IndEQ85wQpO6dgWCSXfU-JquA2hY4qWcXNCUO5E_DnSVBoC8swQAvD_BwE, 16.2.2025.

²⁶ Hakalehto-Wainio 2012a, 52-53.

²⁷ Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1991/60>. 9.3.2025.

²⁸ Hakalehto-Wainio 2012a, 51.

²⁹ Lapsen oikeuksien sopimus. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1991/60>. 6.3.2025

Lapsen oikeuksien sopimuksen³⁰ 28 artiklan 1 kohdassa säädetään, että sopimusvaltion lapsilla on oikeus saada opetusta. Sopimuksen artiklan 2 kohdassa säädetään sopimusvaltioiden kouluissa toteutettavan kurinpidon toteuttamisesta siten, että se on lapsen ihmisarvon mukaista sekä yhtenäinen lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa. Sopimuksen 37 artiklan a kohdassa velvoitetaan sopimusvaltioita siihen, että lasta ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista julkisesti, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Edellä mainittu sopimuksen velvoite on otettava huomioon, kun tarkastellaan koulujen kurinpitokeinojen käyttämistä.

Näin ollen voidaan todeta, että Lapsen oikeuksien sopimus vaikuttaa laaja-alaisesti siihen, millaisia oikeuksia oppilaalla on perusopetuksessa sekä millaisia rajoja opettajan ja rehtorin vallankäytöllä on peruskoulussa.

4 Oppilaan turvaamistoimien edellytykset

Perusopetuslaissa säädetään ne keinot, joita peruskoulussa opettajan tai rehtorin on mahdollista käyttää silloin, kun puututaan oppilaan toimintaan koulussa. Laissa määritellään tarkasti mahdolliset keinot, joita opettajan tai rehtorin on mahdollista käyttää. Opettajalla tai rehtorilla on yhdessä tai erikseen yhtäläiset oikeudet turvaamistilanteissa, eli häiritsevän tai turvallisuutta uhkaavan oppilaan poistamisessa, oppilaan tavaroiden tai aineiden haltuunotossa sekä oppilaan tavaroiden tarkastamisessa.³¹ Kurinpitokeinoissa ja turvaamistoimissa on kyse myös oppilaan oikeusturvasta. Näin ollen eri kurinpito- ja turvaamistoimien käyttö täsmällisesti ja lain mukaisesti on erittäin tärkeässä roolissa.³² Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain sekä ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 11 ja 16 §:n muuttamisesta (HE 205/2002)³³ mukaan opettaja tai rehtori ei voi siis käyttää kurinpitokeinoina tai turvaamistoimina mitään muita kuin perusopetuslaissa sallittuja ja määriteltyjä keinoja ja rangaistuksia. Harkintavalta kurinpitokeinojen käytössä on koululla eli opettajalla tai rehtorilla on päätäntävalta eri keinojen ja toimien käytöstä. Näin ollen esimerkiksi oppilaan huoltajalla ei ole oikeuksia vaatia opettajaa tai rehtoria käyttämään jotain tiettyä kurinpito- tai turvaamistoimea.³⁴

Perusopetuslaissa säädetään 35 §:ssä oppilaalle muutamia velvoitteita, joita hänen tulee noudattaa kouluympäristössä. Nämä velvoitteet ovat perusopetukseen osallistuminen, tehtävien suorittaminen tunnollisesti ja asiallisesti käyttäytyminen. Oppilaan toimiessa velvoitteitaan

³⁰ Lapsen oikeuksien sopimus. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimus-sarja/1991/60>. 6.3.2025

³¹ HE 66/2013 vp, 66 & HE 205/2002 vp, 37.

³² Mäntylä, Kivelä, Ollila & Perttola 2013, 45.

³³ HE 205/2002 vp, 16.

³⁴ Mäntylä, Kivelä, Ollila & Perttola 2013, 42.

vastaan, on häneen mahdollista kohdistaa kurinpito- tai turvaamistoimia. Perusopetuslaissa ei määritellä oppilaalle muita velvollisuuksia. Lain lisäksi oppilaan toimintaa voidaan ohjata koulun sisäisillä määräyksillä, kuten järjestyssäännöillä. Tällöin voidaan antaa oppilaalle ohjeistuksia esimerkiksi asialliseen käyttäytymiseen.³⁵

Kurinpidosta säädetään perusopetuslain 36 §:n 1 momentissa. Kyseisessä lainkohdassa todetaan, että oppilaaseen on mahdollista käyttää kurinpito- tai turvaamistoimia, mikäli oppilas rikkoo koulunsa järjestystä, menettelee toiminnassaan vilpillisesti tai käyttäytyy muutoin epäasiallisesti. Kurinpitotoimia ovat esimerkiksi kirjallinen varoitus tai oppilaan erottaminen.³⁶ Edellä mainittujen keinojen käyttämisellä on tarkoitus tukea oppilasta kasvamaan ihmisyhteön sekä vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen, kuten perusopetuslain 2 §:ssä määritellään. Kurinpitokeinoilla on tarkoitus asettaa oppilaalle rajojen sekä ohjata oppilaan käyttäytymistä suuntaan, joka on hyväksyttävä.³⁷

Turvallisen oppimisympäristön takaaminen muille oppilaille ohjaa myös peruskurinpito- ja turvaamistoimien käyttöä, kuten perusopetuslain 29 §:ssä säädetään. Erilaisilla toimilla on tarkoituksena taata jokaiselle oppilaalle työskentelyrauha sekä turvallinen ympäristö opiskella. Perustuslain 16 §:ssä säädetään, että jokaisella on oikeus perusopetukseen ja kurinpitotoimet ovat mahdollisuus suojata edellä mainitun oikeuden toteutumista.

Kaikissa kurinpito- ja turvaamistoimissa tulee huomioida ensisijaisesti lapsen etu eikä lapsen saa kohdistaa sellaisia toimia, jotka eivät palvele tätä etua. Lapsen oikeuksien sopimus määrittelee tietyt oikeudet, jotka opettajan tai rehtorin tulee huomioida kurinpitotoimissaan. Tärkein näistä on lapsen ihmisarvon kunnioittaminen, joka määrittellään sopimuksen 28 artiklassa.³⁸ Silloin kun kurinpidollisiin toimiin ryhdytään, tulee huomioida, että lapsi on erityisen huolenpidon ja suojelun kohteena.³⁹ Lähtökohtana koulun toiminnassa on kuitenkin, ettei oppilaiden perus- ja ihmisoikeuksia ole tarpeen rajoittaa.⁴⁰

Koulun käyttämille kurinpito- ja turvaamistoimille on asetettu rajoituksia, jotka tulee huomioida niitä käyttäessä. Tällöin tulee hahmottaa rajanveto siitä, milloin koulu voi käyttää toimivaltaansa sekä mikä on oppilaiden yksityisyyden raja. Yksinkertaisesti voidaan määritellä oppilaan olevan koulun vastuulla, kun oppilaan koulupäivä alkaa työjärjestyksen mukaisesti ja

³⁵ HE 205/2002 vp, 8.

³⁶ HE 205/2002 vp, 8.

³⁷ Mäntylä, Kivelä, Ollila & Perttola 2013, 15.

³⁸ Mäntylä, Kivelä, Ollila & Perttola 2013, 43.

³⁹ Hakalehto-Wainio 2012a, 190.

⁴⁰ Hakalehto 2018, [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.nelli.laurea.fi/teos/IAG-BGXETEB#kohta:Hakalehto\(\(\(:\(20\)Esineit\(\(e4\)\)\(20\)ja\(\(20\)aineita\(\(20\)\(\(2013\)\)\(\(20\)lapsen\(\(20\)tavaroiden\(\(20\)tarkastaminen\(\(20\)lastensuojelulaissa\(\(20\)ja\(\(20\)perusopetuslaissa.5.4.2025](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.nelli.laurea.fi/teos/IAG-BGXETEB#kohta:Hakalehto(((:(20)Esineit((e4))(20)ja((20)aineita((20)((2013))((20)lapsen((20)tavaroiden((20)tarkastaminen((20)lastensuojelulaissa((20)ja((20)perusopetuslaissa.5.4.2025)

päättyy koulupäivän loppuessa. Tämä on myös samalla ajallinen aika, kun opettajan tai rehtorin on mahdollista kohdistaa kurinpitotoimia oppilaaseen.⁴¹ Alueellisesti koulun toimivalta ulottuu koulun alueeseen, joka on esimerkiksi koulu, koulun piha sekä oppilaan kuljetukseen varattu alue.⁴² Näin ollen kurinpito- tai turvaamistoimia ei ole mahdollista käyttää oppilaan koulumatkalla tai koulun tilaisuuksien jälkeen. Huomioon otettavaa asiassa on, että ainoastaan toisen ehdoista tulee täyttyä. Esimerkiksi koulu voisi järjestää liikunnan tunnin laskettelukeskuksessa. Tällöin oppilaat ovat poissa koulun alueelta, mutta ovat kuitenkin ajallisesti oppitunnilla. Näin ollen opettajalla tai rehtorilla on oikeus käyttää tilanteessa tarvittavia kurinpito- tai turvaamistoimia, koska ajallinen ehto asiassa täyttyy. MTV uutiset⁴³ ovat uutisoineet vuonna 2016, ettei koulu saa puuttua koulumatkoilla tapahtuvaan kiusaamiseen. Artikkeleissa pidetään ristiriitaisena, että koulumatkalla tapahtuvasta kiusaamisesta tulee kertoa oppilaan vanhemmille eikä opettajalla ole muuta toimintakeinoja. Saattaisi olla aiheellista pohdita lainsäädännöllisesti, tulisiko koulumatkan osalta opettajille olla valtuuksia asiaan puuttumisessa. Tulisiko oikeuksia laajentaa siihen, että alueellisesti toimivalta ulottuisi koulumatkaan.

Opettajan tai rehtorin käyttäessä kurinpitokeinoja, on kyseessä aina julkisen vallan käyttäminen. Julkisen vallan käyttäminen edellyttää tarkkaa lainsäädännön tuntemista, jotta toimet ovat laillisia. Opettajan tai rehtorin tulee itse määrittää ja käyttää harkintavaltaa, millaisiin tekoihin ja toimintaan kurinpitokeinoja käytetään.⁴⁴ Ojentamis-, kurinpito- tai turvaamiskeinoissa voi olla opettaja ja rehtori kohtaisia eroavaisuuksia, jolloin toinen ryhtyy matalammalla kynnyksellä toimiin kuin toinen. Koulujen tulisi kuitenkin aina varmistaa, että toimet ovat yhdenvertaisia oppilaiden kesken eli samankaltaisesta teosta tai toiminnasta tulee määrätä samanlaisia ojentamis-, kurinpito- tai turvaamistoimia. Mikäli teot ovat kuitenkin toistuvia, voidaan tämä tulkita raskauttavana asiasta sanktion määräämisessä. Suhteellisuusperiaate tulee myös ottaa huomioon toimia määrittäessä, jolloin toimen ankuruus tulee olla oikeassa suhteessa tekoon nähden.⁴⁵

5 Häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistaminen

Koulun on mahdollista perusopetuslain mukaan puuttua oppilaan toimintaan tai edistää työrauhaa koulussa. Perusopetuslain 36 b §:ssä säädetään opettajan tai rehtorin toimivallasta

⁴¹ Poutala 2010, 201-202 ja 209.

⁴² Arajärvi 2004, 160.

⁴³ Auramies 2016, <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/koulu-ei-saa-puuttua-kiusaamiseen-koulumatkoilla-rehtorin-hatahuuto-jarjetonta-lain-saatajat-eivat-tajua-kouluelamasta-mitaan/6170948>, 26.3.2025.

⁴⁴ Hakalehto-Wainio 2012a, 189-190.

⁴⁵ Lahtinen & Lankinen 2025, 438.

poistaa oppilas luokasta tai muusta opetustilasta. HE 205/2002 todetaan, että oppilaan poistamisessa opettajalla tai rehtorilla on mahdollisuus puuttua oppilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ainoastaan niissä tilanteissa, kun muut toimenpiteet eivät ole tilanteessa toimineet. Lisäksi poistaminen, puuttumalla oppilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, on mahdollista silloin, kun muiden oppilaiden opetus, työrauha tai turvallisuus vaatii välittömiä toimenpiteitä.⁴⁶ Kyseinen säädös on lisätty perusopetuslakiin vuonna 2003. HE 212/2024⁴⁷ 36 b §:ään yhdistyy sekä oppilaan määrääminen poistumaan sekä häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistaminen. Lakimuutos astuu voimaan 1.8.2025.

Tilanne oppilaan poistamiseksi luokahuoneesta alkaa siitä, että opettajan tai rehtorin tulee määrätä oppilasta poistumaan. Määräys, jonka opettaja tai rehtori kohdistaa oppilaaseen, on sitova ja oppilaan tulee tätä noudattaa. Kuitenkin tilanteissa, joissa oppilas ei noudata hänelle annettua sitovaa määräystä, on opettajan tai rehtorin mahdollista käyttää fyysistä pakkoa eli on mahdollista puuttua oppilaan koskemattomuuteen.⁴⁸ Oppilaan poistamisoikeus on opettajalla tai rehtorilla, joko yhdessä tai erikseen.⁴⁹ Perusopetuslain muutoksen esitöiden⁵⁰ mukaan oppilaan luokasta poistaminen edellyttää ilmeistä vaaraa, kuten väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytymistä tavalla, jossa muiden oppilaiden tai henkilökunnan turvallisuus on uhattuna, tai kohtuutonta oppitunnin häirintää. Luokasta tai koulun tilaisuudesta poistettua oppilasta ei saa jättää ilman valvontaa. Oppilasta voi valvoa esimerkiksi toinen opettaja toisessa tilassa tai rehtori omassa huoneessaan. Mikäli oppilasta ei voida siirtää erilliseen tilaan, voi oppilas olla käytävällä, jos häneen on näköyhteys. Oleellista on kuitenkin, että oppilasta tulee valvoa.⁵¹

Opettajan tai rehtorin tulee arvioida tilannetta sen suhteen, milloin oikeus pyytää oppilasta poistumaan täyttyy. Mikäli kyseessä on väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytyvä oppilas, on poistamisoikeus kokonaisuudessaan selkeä.⁵² Tällöin on helppo arvioida tilannetta ja huomioida oppilaan toiminnan vaikutus muiden oppilaiden turvallisuuteen. Väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytyvän oppilaan poistamisen perusteet liittyvät selkeästi turvallisuuteen. Yleinen opetuksen häiriköinti on puolestaan haasteellisempi arvioida. Tilanteessa vaikuttaa olennaisesti se, että mistä oppiaineesta on kyse. Esimerkiksi liikunnan tunnilla häiriköinti voi olla täysin erilaista kuin kielten opetuksen häiriköinti. Lisäksi häiritsevyyteen vaikuttaa opettajan tai rehtorin oma suhtautuminen asiaan sekä tilassa olevat muut henkilöt.⁵³ Näin ollen häiritsevän

⁴⁶ HE 205/2002 vp, 27.

⁴⁷ HE 212/2024 vp, 61.

⁴⁸ Suopohja & Liusvaara 2009, 181.

⁴⁹ Lahtinen & Lankinen 2025, 432.

⁵⁰ HE 205/2002 vp, 18-19.

⁵¹ Lahtinen 2011, 277.

⁵² Rikander 2021, 200.

⁵³ Rikander 2021, 200.

oppilaan oppitunnilta poistamisessa tulee arvioida aina tapauskohtaisesti ja suhteuttaa se siihen, mitä kyseisellä hetkellä tehdään. Opettajilla ja rehtorilla tulisi olla jokin selkeä linjanveto asiassa, jolloin myös oppilaille muodostuisi selkeämpi linja siitä, mikä on häirintää ja mikä ei.

5.1 Voimakeinojen käyttö

Mikäli poistamisen yhteydessä oppilas tekee vastarintaa ja yrittää toiminnallaan välttää poistamisen, on opettajan tai rehtorin mahdollista käyttää voimakeinoja tilanteessa. Voimakeinoja saa käyttää ainoastaan tilanteissa, joissa oppilaan poistaminen tilasta ei ole muilla keinoilla mahdollista.⁵⁴ Voimakeinojen käyttöön on oikeus vain opettajalla ja rehtorilla.⁵⁵ Opettajalle ja rehtorille jää suuri vastuu ja päätäntävalta tilanteesta siitä, käyttääkö hän voimakeinoja vai ei. Saattaisi olla aiheellista pohtia, tulisiko laissa määritellä tarkemmin niitä tilanteita, joissa voimakeinojen käyttö on sallittua. Tällöin yksittäiselle opettajalle tai rehtorille ei jäisi niin suuri harkintavalta. Hallitus on määritellyt perusopetuslain muutosesityksessään⁵⁶ tarpeellisiksi voimakeinoiksi oppilaan poistamistilanteissa esimerkiksi väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytyvän oppilaan kiinnipitämisen tilanteen rauhoittamiseksi. Lisäksi tilanteessa voidaan väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytyvä oppilas taluttaa tilanteesta pois. Voimakeinoja käyttävän opettajan tai rehtorin tulee kuitenkin huomioida, etteivät käytettävät voimakeinot oikeuta tilanteeseen nähden tarpeettomaan tai liialliseen voimankäyttöön eikä väkivaltaan. MTV:n⁵⁷ artikkelissa opettaja on kertonut ohjanneensa oppilaan oppitunnilta pois selästä ohjaten. Edellä mainittu kertoo siitä, että opettajan tulee käyttää mahdollisimman lieviä keinoja ja niiden avulla ohjata oppilasta pois tilanteesta. Esimerkiksi selästä ohjaaminen antaa oppilalle selkeän viestin tilanteen etenemisestä eikä provosoi oppilasta. Kun oppilasta lähdetään poistamaan tilasta voimakeinoja käyttämällä, tulee opettajan tai rehtorin turvautua mahdollisimman passiivisiin keinoihin.⁵⁸ Voimakeinojen käyttö perustuu viimesijaisuuteen eli tilanne tulisi saada rauhoitettua lainsallimilla kurinpitotoimilla ennen kuin viimesijaisesti turvaudutaan voimakeinoihin.⁵⁹ Opettajien ammattijärjestö⁶⁰ on linjannut omissa ohjeissaan, että voimakeinoja vaativissa tilanteissa opettajan tai rehtorin tulee käyttää mahdollisimman

⁵⁴ Lahtinen & Lankinen 2025, 432.

⁵⁵ OAJ 2024. <https://www.oaj.fi/tyoelamaopas/opettajan-vastuut-ja-velvollisuudet/opettajan-oikeudet-ja-velvollisuudet-kurinpitotilanteissa/>. 24.3.2025

⁵⁶ HE 205/2002 vp, 25-27.

⁵⁷ Kohonen & Pietiläinen 2024, <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/meno-kouluissa-on-entista-villimpaa-talta-nayttaa-kun-opettajat-ottavat-tappelijoiden-roolin-lopeta-irti/9044022>. 26.3.2025

⁵⁸ Suopohja & Liusvaara 2009, 203.

⁵⁹ Mahkonen 2017, 47.

⁶⁰ OAJ 2024, <https://www.oaj.fi/tyoelamaopas/opettajan-vastuut-ja-velvollisuudet/opettajan-oikeudet-ja-velvollisuudet-kurinpitotilanteissa/>. 24.3.2025.

passiivisia keinoja. Tällä tavoin toiminta jää mahdollisimman vähäiseksi, koska kynnys pahoinpitelysyytteen on matala voimakeinojen käyttötilanteissa.

Perusopetuslaissa ei säädetä tarkemmin niistä keinoista, joilla häiritsevän tai turvallisuutta uhkaavan oppilaan saa tilasta poistaa. Esimerkiksi kiinnipitämisestä ei säädetä perusopetuslaissa, vaikka tästä on maininta HE 205/2002 esityksessä. Monesti koulussa on tilanteita, että oppilaan kiinnipitäminen olisi välttämätöntä. Perusopetuslaissa tulisikin olla esimerkkejä keinoista, kuten kiinnipitäminen, jonka avulla oppilaan poistaminen voidaan toteuttaa. Tällöin laissa olisi selkeästi ne perusteet, joissa kiinnipitämistä olisi mahdollista käyttää. Sallituista voimakeinoista jää nyt opettajalle tai rehtorille harkintavalta. Tiedossa ei ole, miksi perusopetuslain uudistuksissa ei ole kiinnitetty huomiota tähän asiaan.⁶¹ Esimerkiksi lastensuojelulaissa (417/2007) 68 §:ssä säädetään lapsen kiinnipitämisestä. Tällöin lastensuojelulaitoksen henkilökunta voi lasta rauhoittaakseen pitää lapsesta kiinni, mikäli sekavan tai uhkaavan käytöksen vuoksi lapsi vahingoittaisi itseään tai muita tai kiinnipitäminen on välttämätöntä lapsen turvallisuuden, hengen tai terveyden vaarantumisen takia. Kiinnipitäminen on viimesijainen keino lapsen rauhoittamiseksi eikä sitä saa tehdä minkään välineiden avulla.⁶² Poutala⁶³ on kirjassaan kertonut rikosoikeudenkäyntiin johtaneesta tapauksesta, jossa opettaja on ottanut oppilaan kiinnipitämiseen eli ns. holding-otteeseen eli oppilasta on pidetty opettajan sylissä. Tapauksessa tuomioistuin antoi linjauksen, jonka mukaan oppilasta on mahdollista pitää holding-otteessa hänen rauhoittamiseksi.

Helsingin hovioikeus (HelHO:2006:2) on antanut oppilaan luokasta poistumisessa ratkaisun. Tilanteessa oppitunnilla on sinne kuulumaton oppilas ja opettaja on pyytänyt oppilasta poistumaan luokasta useampaan kertaan. Poistumiskehotuksista huolimatta oppilas ei ole poistunut luokasta, jolloin opettaja on ohjannut selästä käsin oppilaan pois tilasta. Oppilas on ohjaustilanteessa lyönyt opettajaa. Tapauksessa opettajalla on ollut lakiin perustuva oikeus oppilaan poistamiseen, koska oppilas on käyttäytynyt epäasiallisesti ja toiminta ollut uhkaavaa.⁶⁴ Tilanne on edennyt laillisesti, koska ennen oppilaan poistamista tilasta, häntä on kehoitettu useampaan kertaan poistumaan tilasta. Kehotuksien toimimattomuuden jälkeen opettaja on alkanut ohjaamaan oppilasta pois tilasta. Opettaja olisi tilanteessa voinut vielä selkeämmin kertoa tilanteen etenemisestä. Tällä olisi varmistettu, että oppilas tietäisi, mitä tilanteessa tapahtuu seuraavaksi.

Opettajan tai rehtorin ei ole mahdollista käyttää turvaamistilanteessa mitään erillisiä voimankäyttövälineitä.⁶⁵ Opettajien ja rehtorin tuleekin olla turvaamistilanteissa hyvin huolellisia ja

⁶¹ Mahkonen 2017, 65.

⁶² Saastamoinen 2010, 253-254.

⁶³ Poutala 2010, 139.

⁶⁴ Mahkonen 2017, 164.

⁶⁵ Lahtinen & Lankinen 2025, 432.

varovaisia sen suhteen, etteivät he syöllisty toiminnallaan voimakeinojen liioitteluun ja näin ollen joudu vastuuseen tilanteesta.⁶⁶ Rikoslain (39/1889) 4 luvun 6 §:ssä säädetään voimakeinojen käytössä. Voimakeinoja on oikeus käyttää virkatehtävän hoitamiseksi tai muun siihen rinnastettavan syyn vuoksi. Voimakeinoja käytettäessä valitut keinot tulee suhteuttaa tilanteen tärkeyteen, kiireellisyyteen, vastarinnan vaarallisuuteen sekä tilanteeseen muutenkin. Voimakeinoinhin turvautuminen tulee olla tarpeellisia kyseisessä tilanteessa, jota voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavana. Edellä mainitun lain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa säädetään lisäksi, mikäli edellä mainitut voimankäytön rajat ylitetään, on voimakeinojen käyttäjä rangaistusvastuusta vapaa tilanteissa, joissa voidaan erittäin painavien perusteiden todata, ettei voimakeinojen käyttäjältä kohtuudella voitu tilanteessa vaatia muunlaista suhtautumista. Tällöin tilanteessa otetaan huomioon hänen asemansa ja koulutuksensa sekä tehtävän tärkeys ja tilanteen yllätyksellisyys.

Vaasan hovioikeus (VaaHO:2015:15) on antanut ratkaisun asiassa 2015, jossa opettaja oli käyttänyt voimakeinoja oppilaan pysäyttämiseksi ja vahinkojen minimoimiseksi. Tilanteessa opettaja on pysäyttänyt voimakeinojen avulla oppilaan ja oppilas on saanut vammoja osumalla höyläpenkkiin. Tilanteessa on ollut selvitettävänä, onko kyseessä ollut pahoinpitely ja virkavelvollisuuden rikkominen vai opettajan oikeus käyttää voimakeinoja tilanteessa, jossa oppilas pitää poistaa tilasta. Tilanteessa ei kuitenkaan ole kyse häiritsevän tai turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistamisesta. Käräjäoikeus ja hovioikeus on ratkaisuisaan todenneet, ettei opettaja ollut käyttänyt voimakeinoja liialti. Näin ollen opettaja ei saanut syytettä pahoinpitelystä. Opettajan katsottiin toimineen yleisen turvallisuuden ylläpitämiseksi nopeassa tilanteessa. Esimerkki kertoo hyvin siitä, millaisissa tilanteissa voimakeinoja on sallittua käyttää. Opettaja voi tilanteessa kokea, että oppilaan poisto-oikeus täyttyy. Puolestaan oppilaan huoltajat tai oppilas itse kokee tilanteen toisin. Opettajalla on harkintavalta siinä, käyttääkö hän voimakeinoja tilanteessa. Yllätyksellisyys haastaa tilanteissa, jolloin opettajan tulee nopeasti päättää oma toimintatapa.

5.2 Oppilaan perusoikeuksien huomioiminen

Oppilaan poistamiseksi tilasta rajoitetaan hänen perusoikeuksiaan. Kuitenkin tilanteessa tulee huomioiden muiden oppilaiden perusoikeudet, kuten oikeus opetukseen. Tällöin tilanteessa on vastakkain muun ryhmän perusoikeudet sekä poistettavan oppilaan henkilökohtaiset perusoikeudet. Tilanteessa tulee huomioida, onko muiden oppilaiden perusoikeuksien lisäksi muita perusteluja. Mikäli tällaisia lisäperusteluita ei tilanteessa ole, tulee yksilön perusoikeudelle antaa painoarvo ja etusija. Kuitenkin mikäli vastakkain tilanteessa olisivat yksilöiden

⁶⁶ HE 66/2013 vp, 13.

perusoikeudet, tulisi esimerkiksi muiden yksilöiden turvallisuus asettaa yhden henkilön henkilökohtaisen koskemattomuuden rajoittamisen yläpuolelle.⁶⁷ On kuitenkin tärkeää huomioida, että turvallisuus on yksi tärkeimmistä perusoikeuksista. Näin ollen turvallisuuden takaamiseksi muita perusoikeuksia tulee rajoittaa.⁶⁸ Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa todetaan jokaisen oikeudesta henkilökohtaiseen turvallisuuteen, jonka perusteella tulee myös asettaa jokaisen turvallisuus muiden oikeuksien edelle.

Voimakeinojen käyttö oppilaan poistamisen yhteydessä edellyttää oppilaan perusoikeuksien pohtimista. Perustuslain 7 §:n 3 momentissa säädetään perusoikeus koskemattomuuteen ja ettei siihen saa puuttua ilman laillista perustetta. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa on myös todettu, ettei kenenkään vapautta saa rajoittaa oikeudettomasti. Opettajille ja rehtorille annetaan puolestaan perusopetuslain 36 b §:n 2 momentissa oikeudet voimankäyttökeinojen käyttämiseen tarpeen vaatiessa. Näin ollen opettajalla ja rehtorilla on perusopetuslain mukaan myös laillinen oikeus puuttua oppilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen tarvittaessa.⁶⁹ Toinen näkökulma tilanteessa on muiden oppilaiden turvallisuus ja oikeus oppimiseen, kuten perustuslain 7 §:n 1 momentissa ja 16 §:n 1 momentissa todetaan. Opettaja ja rehtori käyttää julkista valtaa toimessaan ja perustuslain 22 §:ssä on määritelty, että julkisen vallan tulee turvata perusoikeuksien toteutuminen, joten opettajan tai rehtorin tulee tilanteessa kyetä turvaamaan oppilaiden perusoikeudet, kuten oikeus turvallisuuteen. Tilanteessa jää riski siitä, että kumpi oikeus tilanteessa nousee korkeammalle.

Oppilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen voidaan koulussa puuttua täsmällisesti perusopetuslain 36 b §:ssä määritellyissä tilanteissa. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumisen tulee tapahtua ainoastaan hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa.⁷⁰ Mikäli henkilökohtaiseen oppilaan koskemattomuuteen joudutaan puuttumaan opettajan tai rehtorin toimesta, tulee siitä perusopetuslain mukaan antaa kirjallinen selvitys opetuksen järjestäjälle. Myös tilanteen todistajien olisi tärkeää antaa kirjallinen selvitys tapahtuneesta jälkiselvittelyjen kannalta.⁷¹ Koulun tulee ilmoittaa oppilaan huoltajalle, mikäli oppilas on jouduttu poistamaan oppitunnilta tai muusta koulun tilaisuudesta.⁷²

Jotta oppilaan perusoikeudet tulevat huomioiduksi oppilaan poistamis- ja konfliktitilanteissa, tulee opettajan tai rehtorin kiinnittää huomiota moniin asioihin itse tilanteessa ja tilanteen jälkeen. Opettajan ja rehtorin tulee pohtia oppilaan poistamistilanteissa eri puuttumisen vaihtoehtoja. Mikäli tilanteessa joutuu käyttämään voimakeinoja, tulee niiden olla oikeassa

⁶⁷ Viljanen 2001, 12 ja 170.

⁶⁸ Mäntylä teoksessa Hakalehto-Wainio & Nieminen (toim.) 2013, 267.

⁶⁹ HE 205/2002 vp, 25-26.

⁷⁰ HE 205/2002 vp, 25-26.

⁷¹ Lahtinen & Lankinen 2025, 432.

⁷² Lahtinen 2011, 276

suhteessa uhkaan ja tilanteeseen nähden. Kiihtyneissä tilanteissa tulisi olla useampi opettaja turvaamassa tilannetta. Tilanteesta tulee tiedottaa rehtoria ja miettiä tilanteen jatkotoimia.⁷³

6 Oikeus ottaa haltuun oppilaan esineitä tai aineita

Opettajilla ja rehtorilla on toimivaltansa puitteissa oikeus tarkastaa oppilaan tavaroita sekä ottaa oppilaalta tavaroita tai aineita haltuun. Tämä toimivaltaan liittyvä oikeus on lisätty perusopetuslakiin vuoden 2014 alussa.⁷⁴ Perusopetuslain muutoksen esitöistä⁷⁵ ilmenee, että koulussa voi esiintyä myös tilanteita, joissa opettajan tai rehtorin tulee tarpeelliseksi puuttua oppilaan toimintaan, mutta kyseessä ei kuitenkaan ole rangaistuskeino. Näillä säännöksillä opettajalle ja rehtorille annetaan oikeus puuttua oppilaan perusoikeuksiin. Lisäksi säännökset rajoittavat oppilaan oikeutta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä puuttuvat oppilaan omaisuuden ja yksityisyyden suojaan.

Oppilaan on mahdollista häiritä opetusta koulussa monin eri tavoin, kuten puhelimen avulla, tai oppilas voi tuoda kouluun sellaisen esineen, joka on luokiteltu vaaralliseksi. Ennen vuotta 2014 opettajalla tai rehtorilla ei ollut oikeutta ottaa haltuun oppilaan tavaroita tai aineita ilman oppilaan suostumusta.⁷⁶ Oppilaalla oleva kielletty esine voi olla esimerkiksi vaaralliseksi luokiteltava teräase, tupakkaa tai muita päihteitä. Tilanteessa riittää, jos opettaja tai rehtori huomaa tai epäilee oppilaalla olevan kyseisiä esineitä tai aineita. Aiemmin on ollut mahdollista pyytää oppilaalta kyseiset aineet tai esineet opettajalle tai rehtorille. Oppilaan iästä riippuen, esineet voidaan ottaa pois oppilaalta myös huoltajan luvalla. Mikäli oppilas ei ole suostunut antamaan luovutettavia aineita tai esineitä eikä oppilaan huoltajaa tavoiteta tilanteessa, tulee harkittavaksi oppilaan poistaminen luokasta tai muusta opetustilasta. Ilman oppilaan suostumusta, opettajalla tai rehtorilla ei ole oikeutta tutkia oppilaan laukkuja tai taskuja. Perusopetuslain muutoksen esitöissä⁷⁷ on lisätty edellä mainittuun lainkohtaan opettajalle ja rehtorille oikeuden ottaa oppilaalta haltuun esineen tai aineen, jolla häiritään opetusta tai joka on säädetty kielletyksi jossain muussa lainsäädännössä.

Perusopetuslain tavaroiden tai aineiden haltuunottoa voidaan verrata lastensuojelulain vastaavaan kohtaan. Lastensuojelulaissa määrätään aineiden tai esineiden haltuunotosta, henkilötarkastuksesta sekä omaisuuden tarkastamisesta. Lastensuojelussa kaikki edellä mainitut

⁷³ Poutala 2010, 135.

⁷⁴ Lahtinen & Lankinen 2025, 432.

⁷⁵ HE 66/2013 vp, 46-47.

⁷⁶ Poutala 2010, 226-227.

⁷⁷ HE 66/2013 vp, 46-48.

kuuluvat käytettyihin rajoitustoimenpiteisiin. Tällä hetkellä perusopetuslaki antaa opettajalle ja rehtorille oikeudet lähes vastaavilla keinoilla.⁷⁸

Perusopetuslain 36 d §:ssä säädetään, että opettajalla ja rehtorilla on oikeus ottaa oppilaalta haltuun koulupäivän aikana esine tai aine.⁷⁹ Edellä mainitun lain 29 §:n 1 momentissa on säädetty, että oppilaalla on koulussa oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Näin ollen opettajan ja rehtorin oikeus ottaa oppilaalta haltuun kielletty aine tai esine pyrkii turvaamaan tätä oppilaiden oikeutta. Poisotto-oikeus koskee myös aineita tai esineitä, joilla oppilas häiritsee opetusta tai oppimista. Hallitus on linjannut lainmuutosesityksessään⁸⁰, että häirinnän tulee olla tosiasiallista, jotta opettajalla tai rehtorilla on oikeus ottaa esine tai aine haltuunsa. Tilanteissa, joissa on ainoastaan mahdollisuus häirintään esimerkiksi esineen avulla, ei ole oikeutta ottaa esinettä oppilaalta pois.

Perusopetuslain tuoreimman muutoksen esitöissä⁸¹ rajataan puhelimen käyttöä koulussa ja oppitunneilla entistä laajemmin. Esityksessä tuodaan opettajalle ja rehtorille enemmän toimivaltuutta puhelimen tai muun mobiililaitteen käyttöön puuttumiseen. Laki kieltäisi puhelimen tai vastaavan laitteen käytön oppituntien aikana, ellei opettaja tilanteessa määrää toisin. Koulut määräisivät järjestyssäännöissään tarkemmat ohjeistukset puhelimen käytöstä ja säilytyksestä. Mikäli oppilas ei noudattaisi asetettua säännöstä ja häiritsee tällä tavoin opetusta, on opettajalla tai rehtorilla toimivalta ottaa haltuun oppilaan puhelin. Aikaisemmin puhelin on voitu ottaa haltuun vasta, kun sillä on häiritetty opetusta. Muutos mahdollistaa haltuun ottamisen jo ennaltaehkäisevästi. Tilanne voisi muodostua silloin, kun puhelin on esillä tai sillä häiritään muita oppilaita tai opettajan opetusta. Lakimuutos tuo selkeyttä puhelimen käytön rajaamiseen, koska aikaisemmin on ollut haasteellista määritellä opetuksen häiritsemisen puhelimella.

Perusopetuslain 29 §:n 2 momentin perusteella oppilailla ei saa olla koulussa hallussa sellaisia aineita tai esineitä, joiden hallussapito on yleisesti kielletty laissa tai, joilla on mahdollisuus aiheuttaa vaaraa omalle tai muiden turvallisuudelle. Kiellettyjä esineitä tai aineita ovat myös ne, joilla on mahdollisuus aiheuttaa vahinkoa toisen omaisuudelle. Kiellettyjä aineita ja esineitä on määritelty esimerkiksi järjestys-, ampuma-ase-, alkoholi- sekä tupakkalaissa. Koulussa tulisikin miettiä oppilailta kielletyt asiat siten, että kaikki alle 18-vuotiailta yleisesti kielletyt aineet ja esineet ovat kiellettyjä myös koulussa ja sen ympäristössä.

Koulut voivat määritellä oppilaan kanssa erikseen jonkin kielletyn esineen tuonnista kouluun, mikäli oppilas tarvitsee esinettä esimerkiksi koulun jälkeen harrastukseensa. Tällainen esine

⁷⁸ Saastamoinen 2010, 152.

⁷⁹ Lahtinen & Lankinen 2025, 432-433.

⁸⁰ HE 66/2013 vp, 50.

⁸¹ HE 212/2024 vp, 18-20, 26, 40-41.

voisi olla esimerkiksi pesäpallomaila. Muuten kielletyn esineen voisi tuoda kouluun, mikäli sen tuomiselle on selkeä peruste. Kuitenkin jos koululla on epäily esineen käyttötarkoituksesta, voi koulu kieltää esineen tuomisen kouluun. Koulu keskustelee tällaisissa tilanteissa aina oppilaan kanssa erikseen asiasta.⁸²

Kielletyt aineet ja esineet voidaan määritellä koulun järjestyssäännöissä. Perusopetuslain 29 §:n 4-5 momentissa säädetään koulun velvollisuudesta laatia kouluun järjestyssäännöt. Niiden tehtävänä on lisätä esimerkiksi koulu yhteisön turvallisuutta. Järjestyssäännöissä voidaan antaa määräyksiä turvallisuuteen sekä sisäiseen järjestykseen liittyen.

Esimerkiksi Seinäjoen perusopetuksen yleisissä järjestyssäännöissä⁸³ on määritelty päihteiden ja vaarallisten esineiden kouluun tuontikielto. Säännöissä on eritelty, ettei koulu saa tuoda tai pitää hallussa koulupäivän aikana laissa kiellettyjä aineita tai esineitä. Myös vaaralliset tai omaisuuden vahingoittamiseen tarkoitetut aineet tai esineet ovat kiellettyjä koulussa. Järjestyssääntöihin on eritelty tämänkaltaisiksi aineiksi tai esineiksi alkoholi, tupakkatuotteet, huumausaineet sekä vaaralliset esineet. Helsingin Käpylän peruskoulun järjestyssäännöissä⁸⁴ on määritelty päihteiden ja vaarallisten esineiden tuonti kouluun hyvin samalla tavalla kuin Seinäjoen peruskoulujen järjestyssäännöissä. Käpylän peruskoulu on määritellyt kielletyksi alueeksi myös koulun välittömän läheisyyden. Lisäksi energiajuomien tuonti kouluun on kiellettyä. Vaaralliset esineet ovat säännöissä hyvin laajasti määritetty. Ilman tarkkaa määrittelyä voi tulla epäselvyyksiä siinä, mikä kukakin pitää vaarallisena esineenä. Järjestyssääntöihin olisiikin hyvä eritellä muutamia esineitä, jotka on todettu vaarallisiksi. Vuoniityn koulussa⁸⁵ eritellään Seinäjoen ja Käpylän koulujen tapaan kielletyiksi aineiksi päihteet ja vaaralliset esineet. Vuoniityn koulun säännöissä vaaralliset esineet ovat eritelty tarkemmin ja kiellettyjä esineitä ovat muun muassa veitset, ampuma-aseet, voimakkaat laserosoittimet sekä vastaavat tavarat. Järjestyssäännöissä voi olla aluekohtaisia eroavaisuuksia koulun tai alueellisen tarpeen mukaisesti. On kuitenkin huomioitava, että oppilaalle, opettajalle sekä oppilaan huoltajille olisi mahdollisesti selkeämpää, kun kiellettyjä esineitä on mainittuja säännöissä. Kaikkien edellä mainittujen koulujen järjestyssäännöissä otetaan kantaa opettajan tai rehtorin oikeuteen ottaa vaaralliset esineet tai aineet haltuun oppilaalta.

Opettajalla ja rehtorilla ei ole suoraa toimintavelvollisuutta ottaa haltuun oppilaalta vaarallista ainetta tai esinettä. Edellä mainittujen esineiden tai aineiden osalta heillä on haltuun

⁸² Opetushallitus 2025b, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielletyt-ja-vaaralliset-esineet-ja-aineet-kasvatuksessa-ja-koulutuksessa>. 26.3.2025.

⁸³ Kasvatus- ja opetuslautakunta 13.12.2023. https://www.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2024/01/jarjestyssaannot_2023.pdf. 9.3.2025.

⁸⁴ Käpylän peruskoulu. <https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/kapylan-peruskoulu>. 9.3.2025.

⁸⁵ Vuoniityn peruskoulu. <https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/vuoniityn-peruskoulu>. 9.3.2025.

ottamiseen mahdollisuus. Ennen haltuunottoa tulisi hyödyntää ja käyttää kaikki muut keinot, jotka ovat haltuunottoa lievempiä. Mikäli esine tai aine otetaan pois oppilaalta, tulisi se kokea välttämättömäksi sekä riittävän turvalliseksi. Poisottamisen oikeus on ainoastaan tilanteessa, jossa täyttyy poisottamisen vaatimukset ja se koetaan välttämättömäksi. Koulussa poisottamisen toimivalta on opettajalla ja rehtorilla.⁸⁶

6.1 Voimakeinojen käyttö

Perusopetuslain 36 d §:n 2 momentissa säädetään tilanteista, joissa oppilas tekee vastarintaa haltuunotossa. Tilanteessa opettajalla tai rehtorilla on oikeus käyttää voimakeinoja, mikäli oppilas, jolta pitää ottaa haltuun esine tai aine, tekee vastarintaa tilanteessa ja tällä tavoin pyrkii välttämään esineen tai aineen haltuun ottamisen. Opettajalla tai rehtorilla on oikeus käyttää tilanteessa välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina tarkasteltaessa oppilaan ikää ja tilanteen uhkaavuutta. Lisäksi tulee huomioida tilanteen vakavuus ja kokonaisarvio. Esineen tai aineen haltuunotossa opettajalla tai rehtorilla on oikeus käyttää voimakeinoja ainoastaan sellaisissa tilanteissa, joissa esine tai aine vaarantaa oppilaan omaa tai muiden turvallisuutta. Haltuunoton yhteydessä ei ole sallittua käyttää voimankäyttövälineitä.⁸⁷ Opettajan tai rehtorin tulee lopettaa välittömästi voimakeinojen käyttö, mikäli oppilas ilmoittaa antavansa vapaaehtoisesti kielletyn esineen tai aineen opettajan tai rehtorin haltuun.⁸⁸

Voimakeinoja on mahdollisuus käyttää ainoastaan tilanteissa, joissa on kyseessä oppilaan oman tai muiden oppilaiden turvallisuuden vaarantuminen. Näin ollen esimerkiksi tupakatuotteiden haltuun ottaminen voimakeinoja käyttäen ei ole mahdollista. Lisäksi voimakeinoja voi käyttää tilanteissa, joissa aineella tai esineellä häiritään tarkoituksenmukaisesti opetusta.⁸⁹

Perusopetuslain muutoksen esitöiden⁹⁰ mukaan sallituiksi voimakeinoiksi määritellään esimerkiksi oppilaan kiinni pitäminen. Tarkoituksena on antaa opettajalle tai rehtorille toimivaltuudet vaarantavien esineiden tai aineiden haltuun otossa, mutta samalla halutaan turvata kuitenkin oppilaan perusoikeudet ja yleinen turvallisuus. Menettely uhkaavissa tilanteissa on edelleen hälyttää poliisit paikalle pääsääntöisesti, eli opettajan tai rehtorin ei ole tilanteessa velvollisuutta käyttää voimakeinoja. Mikäli opettaja tai rehtori joutuu käyttämään voimakeinoja haltuunottotilanteessa, tulee siitä tehdä kirjallinen selvitys opetuksen järjestäjälle sekä

⁸⁶ HE 66/2013 vp, 48 ja 50.

⁸⁷ Lahtinen & Lankinen 2025, 433.

⁸⁸ OAJ 2024, <https://www.oaj.fi/tyoelamaopas/opettajan-vastuut-ja-velvollisuudet/opettajan-oikeudet-ja-velvollisuudet-kurinpitotilanteissa/>. 24.3.2025.

⁸⁹ Opetushallitus 2025a, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kurinpitokeinot-ja-turvaamistoimenpiteet-perusopetuksessa>. 24.3.2025.

⁹⁰ HE 66/2013 vp, 48.

ilmoittaa oppilaan huoltajille. Pelkästään kurinpidollisesti keneltäkään oppilaalta ei ole mahdollisuutta ottaa haltuun jotain ainetta tai esinettä.⁹¹

6.2 Oppilaan perusoikeuksien huomioiminen

Oppilaalla on oikeus koskemattomuuteen ja omaisuuden suojaan, kuten perustuslaissa on säädetty. Mikäli oppilaalta otetaan haltuun jotain hänen omaisuuttaan, rikotaan tätä oikeutta. Kuitenkin jokaisella oppilaalla on oikeus häiriöttömään ja turvalliseen opetusympäristöön. HE 66/2013⁹² todetaan, että opettajan ja rehtorin oikeus ottaa aineita ja esineitä oppilaalta haltuun parantaa muiden oppilaiden turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia koulussa.

Uusimmassa perusopetuslain muutoksen esitöissä⁹³ vahvistetaan sitä, että jokainen saisi edellä mainitun kaltaisen ympäristön oppimiselleen. Esitöissä todetaan, että esimerkiksi mobiililaitteiden käytön rajoittamisella saataisiin vahvistettua häiriötöntä ympäristöä oppilaille. Muualla kuin oppitunnilla puhelimen käytön ohjaus koulun järjestyssäännöissä vahvistaisi turvallista ympäristöä. Omaisuuden suojan ei katsota myöskään vaarantuvan, koska haltuun ottaminen liittyy oppilaiden turvallisuuden ja oppimisympäristön rauhallisuuden takaamiseen väliaikaisesti ja toiminnalle on laillinen perusta. Lisäksi haltuun ottamiselle on määritelty perusteet, joiden mukaisesti se voidaan toteuttaa.

Peruslain 15 §:ssä säädetään omaisuuden suojasta, jonka perusteella kenenkään omaisuuteen ei ole oikeutta puuttua ilman laillista perustetta. Opettajan tai rehtorin haltuunotto-oikeus rikkoo tätä perusoikeutta. Kuitenkin perusopetuslaissa säädetään opettajalle ja rehtorille oikeus ottaa haltuun oppilaalta aine tai esine, joka on kielletty tai on vaarallinen. Tämä tuo selkeän laillisen perusteen sille, että voidaan ohittaa henkilön perusoikeus omaisuuteen. Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisessä lisäpöytäkirjassa⁹⁴ on säädetty omaisuuden suojasta, jonka perusteella jokaisella on oikeus omaan omaisuuteen. Tämä perusoikeus on kaikilla ihmisillä. Opettajan tai rehtorin oikeus ottaa haltuun oppilaalta aineita tai esineitä rikkoo tätä perusoikeutta. Tilanteessa on ristiriita siitä, kumpi oikeus on toista vahvempi. Mikäli oppilaan esine on kielletty koulussa ja yleisestikin, menee haltuun ottamisen oikeus omaisuuden suojan edellä. Peruste tälle on julkinen etu sekä lain määräämät perusteet. Opettajan ja rehtorin tulee tilanteessa arvioida, onko haltuun otettavan aineen tai esineen hallussa pitäminen yleisesti kiellettyä tai voiko hallussa pidetty aine tai esine aiheuttaa vaaraa oppilaalle itselleen tai muille.

⁹¹ Poutala 2010, 228.

⁹² HE 66/2013 vp, 36.

⁹³ HE 212/2024 vp, 21, 54.

⁹⁴ Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1991/60>. 23.3.2025.

Oppilaan esineiden tai aineiden haltuun otossa voimakeinoja käyttäen tulee huomioida oppilaan henkilökohtainen koskemattomuus ja yksityisyys. Haltuunoton yhteydessä käytettävät voimakeinot tulee suhteuttaa tilanteeseen. Voimakeinoja käyttäessä opettajan tai rehtorin tulee huomioida, ettei voimakeinoja saa käyttää enempää kuin tilanne vaatii.⁹⁵ On huomiotava kuitenkin tilanteiden äkillisyys sekä yllätyksellisyys. Opettajan tai rehtorin on kyettävä toimimaan nopeasti tilanteessa ja arvioitava voimakeinojen käyttöä. Turvallisuus on haltuunotossa olennaisin piirre ja opettajan sekä rehtorin on kyettävä toimimaan turvallisesti sekä oppilaan että itsensä näkökulmasta.

7 Oikeus tarkastaa oppilaan tavarat

Perusopetuslakiin on lisätty 2014 säädös, jonka perusteella opettajalle tai rehtorilla on oikeus tarkastaa oppilaan tavarat. Perusopetuslain 36 e §:n mukaan oppilaan tavarat on mahdollista tarkastaa päällisin puolin sekä koulussa olevista oppilaan säilytystiloista. Takavarikoitavat tavarat ja aineet ovat sellaisia, joilla on mahdollista vaarantaa muiden tai omaa turvallisuutta tai, joilla voidaan vahingoittaa omaisuutta. On huomiotavaa, että opettajalla ja rehtorilla on oikeus tavaroiden tarkastamiseen, mutta heille ei kuitenkaan ole määrätty laissa velvollisuutta tarkastamisen toteuttamiseen.⁹⁶

Perusopetuslain muutoksen esitöissä⁹⁷ on todettu, että opettajan tai rehtorin on mahdollista tarkistaa oppilaan tavaroita sellaisissa tilanteissa, joissa on ilmeinen tai konkreettinen epäily oppilaan hallussa olevasta kielletystä esineestä tai aineesta. Oppilaan tavaroita ei siis ole mahdollista tutkia ennakollisesti tai varmuuden vuoksi. Opettajalla tai rehtorilla tulee olla esimerkiksi näköhavainto joko heidän itsensä tai muun henkilökunnan tekemänä. Näköhavainto voi olla myös toisen oppilaan tekemä, mikäli havaintoa voidaan pitää luotettavana. Myös toisen viranomaisen ilmoittama tieto epäilyn tueksi riittää.⁹⁸ Oppilas voi myös itse esimerkiksi omalla toiminnallaan paljastaa, että häntä olisi ilmeistä epäillä jonkin kielletyn aineen hallussapidosta. Ennen oppilaan tarkastamista, opettajan tai rehtorin tulee pyytää oppilasta luovuttamaan aine tai esine pois. Mikäli oppilas ei tähän suostu, voidaan hänelle ilmoittaa tehtävästä tarkastuksesta. Tämän yhteydessä oppilaalle tulee ilmoittaa tarkastuksen perusteet.⁹⁹ Saattaisi olla aiheellista pohtia, miten konkreettinen tai ilmeinen epäily

⁹⁵ Opetushallitus 2025a, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kurinpitokeinot-ja-turvaamistoimenpiteet-perusopetuksessa>. 24.3.2025.

⁹⁶ Hakalehto 2018, [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.nelli.laurea.fi/teos/IAG-BGXETEB#kohta:Hakalehto\(\(\(:\(20\)Esineit\(\(e4\)\)\(20\)ja\(\(20\)aineita\(\(20\)\(\(2013\)\(\(20\)lapsen\(\(20\)tavaroiden\(\(20\)tarkastaminen\(\(20\)lastensuojelulaissa\(\(20\)ja\(\(20\)perusopetuslaissa](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.nelli.laurea.fi/teos/IAG-BGXETEB#kohta:Hakalehto(((:(20)Esineit((e4))(20)ja((20)aineita((20)((2013)((20)lapsen((20)tavaroiden((20)tarkastaminen((20)lastensuojelulaissa((20)ja((20)perusopetuslaissa). 5.4.2025

⁹⁷ HE 66/2013 vp, 48-49.

⁹⁸ Rikander 2021, 207.

⁹⁹ HE 66/2013 vp, 48-49.

perustellaan. Opettajalle tai rehtorille jää täysin määriteltäväksi, mitkä asiat riittävät siihen, että epäily on ilmeinen. Tämä voi aiheuttaa opettajien välille erilaisia tapoja toimia tilanteessa.

Helsingin sanomien¹⁰⁰ artikkelissa vuodelta 2015 on haastateltu kouluja oppilaiden tavaroiden tarkastamisesta. Haastatelluissa kouluissa tarkastuksia on tehty keskimäärin 2-7 kertaa. Koulut kertovat, että oppilaiden laukkuja on tarkastettu silloin tällöin. Takavarikkoon on päätyneet kiellettyinä pidettäviä aineita ja esineitä. Laissa painotetaan, että tarkastaminen on äärimmäinen keino ja sitä tulee käyttää poikkeuksellisissa tilanteissa. Oppilaan tavaroiden tarkastamisen osalta on kuitenkin pohdittu, että vaarana on liian toistuvasti tehtävät tarkastukset. On suuri vaara, että tarkastustoiminnasta ilman äärimmäisiä perusteita tulee toimintamalli. Haastatteluissa on myös ilmennyt, että tarkastuksia on voitu tehdä saadun vinkin perusteella. Helsingin sanomien haastatteluiden pohjalta käy ilmi toiminnan laillinen pohja. Tällöin opettajalla tai rehtorilla on oikeus tehdä oppilaan tavaroiden tarkastuksia tilanteissa, joissa he ovat lähes varmoja kielletystä esineestä tai aineesta. Näin ollen tarkastusta ei tehdä kevein perustein ja tällöinkin oppilaalle annetaan mahdollisuus antaa vapaaehtoisesti kielletty aine tai esine pois. Haasteena laissa ja edellä mainitussa esimerkissä on se, ettei tarkastukset kohdistu päivittäin samoihin henkilöihin. Tällöin tarkastus voidaan nähdä ennakoitina, jolloin ei ole enää kyse viimesijaisesta toiminnasta.

Perusopetuslain muutoksen esitöissä¹⁰¹ on määriteltä, että opettajan tai rehtorin oikeus henkilön tarkastukseen rajataan ainoastaan esimerkiksi oppilaan vaatteiden päällisen puolen tarkastamiseksi. Toisin sanoen heillä ei ole oikeutta tarkastaa oppilaan ihon ja vaatteiden väliin kätkeytyviä esineitä tai aineita. Opettajalle tai rehtorille määritellään oikeudeksi tarkastaa oppilaan vaatteiden päällisen puoleisen tarkastamisen lisäksi oppilaan tavarat, kuten laukku, penaaali ja kynäkotelo sekä oppilaan hallinnassa olevat säilytystilat, kuten kaappi ja pulpetti. Henkilötarkastuksen laajuutta perustellaan esityksessä siten, että henkilötarkastus luokitellaan järeäksi toimenpiteeksi eikä opettajalla tai rehtorilla ole sen tekemiseen koulutusta. Lisäksi toimenpiteessä on otettava huomioon oppilaiden ikä, kasvuvaiheet, kouluyhteisö ja sen toimivuus.

Opettajalla tai rehtorilla ei ole puolestaan oikeutta tarkastaa oppilaan tavaroita sellaisissa tilanteissa, jotka koskevat opetusta häiritsevien esineiden tai aineiden tarkastamista. Mikäli oppilas häiritsee jollain esineellä tai aineella opetusta, on opettajan tai rehtorin mahdollista ottaa tämä oppilaalta pois. Tarkastusoikeutta ei voida toteuttaa tällaisessa tilanteessa ennakkolisesti, mikäli oppilas ei ole vielä tuntia häirinnyt.¹⁰²

¹⁰⁰ Valtavaara 2015, <https://www.hs.fi/suomi/art-2000002812664.html>, 11.3.2025.

¹⁰¹ HE 66/2013 vp, 49.

¹⁰² HE 66/2013 vp, 49.

Perusopetuslain 36 e §:n 2 momentissa säädetään, että ennen tarkastusta opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa oppilaalle syy, jonka vuoksi tarkastus tehdään. Edellä mainitun lainkohdan 3 momentissa säädetään itse tarkastustilanteesta. Opettajan tai rehtorin tulee siis esittää oppilaalle selkeä peruste siitä, miksi ja millä perusteella hänelle tehdään tarkastus.

Perusopetuslain muutoksen esitöissä¹⁰³ perustellaan, että henkilön tarkastus tai henkilön tavaroiden tarkastus tulisi aina oikeusturvasyistä suorittaa seuraavalla tavalla. Perusopetuslain 36 e §:n 2 momentin mukaan henkilön, joka tekee oppilaalle tarkastuksen, tulee olla samaa sukupuolta kuin oppilas itse. Tarkastajan lisäksi tarkastustilanteesta tulee olla läsnä toinen henkilö, joka kuuluu koulun henkilökuntaan ja on täysi-ikäinen. Perusopetuslain muutoksen esitöissä¹⁰⁴ todetaan, että vaikka oppilaan vaatteiden päällinen tarkastelu onkin mahdollista suorittaa sukupuolineutraalisti, laki edellyttää, että tarkastajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan oppilaan kanssa. Tilanteesta tulisi huomioida myös tilanteet, joissa oppilas kokee olevansa muunsukupuolinen. Tällöin voi muodostua haasteelliseksi tarkastuksen toteuttaminen. Tilanne voi antaa myös oppilaille mahdollisuuden käyttää tarkastustilannetta hyödyksi ja kieltäytyä tarkastuksesta vedoten muunsukupuolisuuteen. Lain esityöt eikä itse laki ota kantaa tähän teemaan tarkemmin. Perusopetuslain 36 e §:n 2 momentissa säädetään, että oppilas voi myös pyytää tarkastukseen läsnä hänen itse valitseman henkilön, joka kuuluu koulun henkilökuntaan ja on saatavilla. Edellä mainitulla toimella oppilaan on itse mahdollisuus vaikuttaa tilanteeseen ja saada itselleen turvallinen aikuinen mukaan tarkastustilanteeseen. Samalla pyritään vähentämään oppilaan näkökulmasta tilanteen uhkaavuutta.¹⁰⁵

Käytännön tasolla tarkastustilanteen tarkat määräykset voivat kuitenkin tuottaa kiireellisissä tilanteissa haasteita, esimerkiksi tilanteissa, joissa oppilaalla havaitaan päihdyttäviä aineita tai teräase. Näin ollen tarkastuksen suorittamistavasta voidaan kuitenkin poiketa tilanteissa, joissa tarkastuksen tarve todetaan kiireelliseksi ja tarkastus on turvallisuuden vuoksi ehdottoman välttämätöntä, kuten perusopetuslain 36 e §:n 4 momentissa todetaan. Perusopetuslain 36 e §:n 5 momentissa säädetään, että tarkastukseen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa silloin, kun oppilas osallistuu opetussuunnitelman mukaiseen tai muuhun opetuksen järjestäjän hyväksymään opetukseen tai toimintaan.

7.1 Oppilaan perusoikeuksien huomioiminen

Kun oppilaalle tehdään tarkastus, puututaan hänen perusoikeuksiinsa. Tarkastusta tehdessä voidaan myös puuttua oppilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä tavaroiden tai aineiden haltuunotolla oppilaan omaisuuden suojaan. Haltuun otettujen tavaroiden osalta

¹⁰³ HE 66/2013 vp, 49.

¹⁰⁴ HE 66/2013 vp, 49.

¹⁰⁵ Lahtinen & Lankinen 2025, 432.

voidaan myös puuttua oppilaan yksityisyyden suojaan, koska tavaroista voi ilmetä oppilaan yksityisyyteen kuuluvia tietoja.¹⁰⁶ Jotta oppilaan tarkastus voidaan toteuttaa, tulee olla ilmeinen peruste sen tekemiselle. Näin ollen tarkastukseen ei voida ryhtyä luulon tai varmuuden vuoksi vaan opettajalla tai rehtorilla tulee olla todennäköinen epäily.¹⁰⁷ Se, että tarkastamisen kynnys on korkea, suojaa oppilaiden perusoikeuksia. Näin ollen opettaja tai rehtori ei voi mielivaltaisesti toteuttaa oppilaiden tarkastuksia. Tarkoituksena tarkastamisessa on puuttua mahdollisimman vähän oppilaan henkilökohtaisen koskemattomuuteen ja tarkastuksessa tulee toteuttaa hienotunteisesti.¹⁰⁸

Oppilaiden perusoikeuksien toteutumisen kannalta epäilyn lisäksi olevat konkreettiset perusteet ovat tärkeitä. Tällöin oppilaille ei voida toteuttaa tarkastuksia ilman selkeitä perusteita. Lisäksi tämä poistaa sen, että voitaisiin esimerkiksi päivittäin toteuttaa tarkastuksia oppilaille varmuuden vuoksi. Oppilaille tulee myös olla oikeus tasavertaiseen ja yhdenvertaiseen kohteluun, joka ei toteudu, mikäli joitain oppilaita tarkastetaan selkeästi ennakkollisesti ja toisia ei

Tarkoituksena oppilaiden tavaroiden tarkastamisessa on varmistaa muiden oppilaiden turvallisuus heidän oppimisympäristössään. Tarkastusoikeus koskee aineita tai esineitä, joiden hallusapito on kiellettyä. Tällöin voidaan taata muiden turvallisuutta, kun tarkastuksien yhteydessä kielletyt aineet tai esineet otetaan pois.¹⁰⁹ On aiheellista huomioida, että opettajan tai rehtorin vastuulla on koko luokan sekä koulu yhteisön turvallisuudesta huolehtiminen, jolloin konkreettisen epäilyn vuoksi tarkastamiselle on selkeä peruste.

8 Yleiset periaatteet ja haltuun otettujen esineiden tai aineiden säilyttäminen tai luovuttaminen

8.1 Haltuunoton ja tarkastamisen yleiset periaatteet

Haltuunottoon ja tarkastuksiin liittyy yleisiä periaatteita, joista säädetään perusopetuslain 36 f §:n 1 momentissa. Ensimmäinen periaate tarkastuksessa ja haltuunotossa on mahdollisimman turvallinen toteuttaminen. Toinen periaate on, ettei edellä mainituissa tilanteissa saa puuttua oppilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen yhtään enempää kuin tilanteessa on välttämätöntä, jotta saadaan varmistettua opiskelurauha ja turvallisuus. Kolmantena periaatteena tarkastuksissa ja haltuunotoissa tulee huomioida olosuhteiden

¹⁰⁶ Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola 2012, 654-655.

¹⁰⁷ Rikander 2021, 207.

¹⁰⁸ Opetushallitus 2025a, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kurinpitokeinot-ja-turvaamistoimenpiteet-perusopetuksessa>. 24.3.2025.

¹⁰⁹ Rikander 2021, 207.

edellyttämä hienotunteisuus. Hallituksen esityksessä perusopetuslain muutoksessa 2013¹¹⁰ on todettu, että hienotunteisuudessa tarkastajan tulee ottaa huomioon esimerkiksi oppilaan ihmisarvo, sukupuoli-identiteetti, yksityisyys ja fyysinen koskemattomuus. Edellä mainittujen asioiden mukaan tarkastajan tulee tehdä tarkastus esimerkiksi rehtorin työhuoneessa tai käytävällä silloin, kun muut oppilaat ovat jo luokissaan. Näillä toimilla kunnioitetaan oppilaan yksityisyyttä ja tehdään tarkastus hienotunteisesti. Kuten aiemmin on todettu, tarkastajalla ei ole oikeutta tarkistaa oppilaan ihon ja vaatteiden välistä aluetta, vaikka esineen tai aineen sijainti olisi varma. Tämänkaltainen tarkastus on poliisin vastuulla. Kun puolestaan tutkitaan esimerkiksi oppilaan laukkaa, tulee tarkastajan huomioida oppilaan yksityisyys eikä paljastaa laukun sisältöä muille oppilaille. Edellä mainitut tarkastamisen muodot ovat viimesijaisia opettajan tai rehtorin toimenpiteitä, joilla on tarkoitus turvata opetus tai turvallinen opiskeluympäristö. Opettajan ja rehtorin tulee huomioida, että esimerkiksi oppilaan tavaroiden tutkimiseksi on ensin käytettävä kaikki käytettävissä olevat lievemmat keinot, joilla kielletty aine tai tavara saadaan pois oppilaalta. Häirintä tilanteissa aineen tai esineen poisottaminen tulee kyseeseen silloin, kun kyseessä on opetustilanteen selkeä häiritseminen. Häiritsemiseen käytetyn esineen tai aineen poisottamista ei voi ennakoida sillä perusteella, että niillä on mahdollisuus häiritä, vaan häirinnän tulee olla tosiasiallista. Se, että opettaja tai rehtori tarkastaa oppilaan tavaroita tai haltuun ottaa kiellettyjä esineitä tai aineita on poikkeuksellinen ja viimesijainen keino puuttua turvallisuuden vaarantumiseen ja oppilaan häiritsevään käyttäytymiseen.¹¹¹

Edellä mainitut periaatteet ovat tärkeimmässä roolissa, kun tarkastuksia ja haltuunottoja tehdään. Peruskouluikäiset lapset ja nuoret ovat herkässä iässä ja monet asiat ovat heille todella yksityisiä. Näin ollen on tärkeää, että kouluilla on selkeät periaatteet ja toimintatavat turvaamistoimille. Turvaamistoimissa ohitetaan oppilaiden perusoikeuksia, joten toimien tulee olla hyvin harkittuja sekä hallittuja.

Perusopetuslain 36 f §:ssä määritellään myös koulun velvoitteesta suunnitella ja ohjeistaa esineen tai aineen haltuunottoon sekä tarkastuksiin liittyvät periaatteet henkilökunnalle. Perusopetuslain 36 i §:n mukaan koulun tulee myös seurata eri toimenpiteiden, kuten oppilaan poistamista, esineiden tai aineiden haltuunottoa sekä oppilaan tavaroiden tarkastusta, käyttöä sekä niiden kehittymistä. Perusopetuslain 36 f §:n 2 momentissa säädetään myös esineen tai asian haltuunoton tai oppilaan tavaroiden tarkastamisen raportoinnista. Opettajan tai rehtorin tulee voimankäyttötilanteiden jälkeen antaa aina opetuksen järjestäjälle kirjallisesti selvitys tapahtuneesta. Lisäksi tulee kirjata kaikki esineet ja aineet, jotka otetaan haltuun

¹¹⁰ HE 66/2013 vp, 50.

¹¹¹ Lahtinen & Lankinen 2025, 434.

oppilaan tarkastuksen yhteydessä. Kaikista edellä mainituista tilanteista ja toimenpiteistä tulee tehdä ilmoitus mahdollisimman pian oppilaan huoltajalle.

8.2 Haltuun otettujen esineiden ja aineiden luovuttaminen ja hävittäminen

Opettajia ja rehtoria sitoo laki sen osalta, mitä he voivat tehdä oppilailta haltuun otettujen tavaroiden osalta. Haltuun otettujen esineiden tai aineiden takaisin luovuttamisessa opettajan tai rehtorin tulee huomiota tarkasti jatkotoimet haltuun otettujen esineiden tai aineiden osalta. Perusopetuslain 36 g §:ssä on säädetty toimintatavat haltuun otettujen esineiden ja aineiden takaisin luovuttamisesta sekä hävittämisestä. Lain 36 g §:n 1 momentin määrittellään esineiden tai aineiden luovuttamisesta takaisin sellaisissa tilanteissa, joissa niitä käytetään häirintään. Tämän kaltaisissa tilanteissa opettajan tai rehtorin on luovutettava esine tai aine oppilaalle takaisin oppitunnin tai koulun tilaisuuden päättymisen jälkeen. Tilanteessa kuitenkin tulee ottaa huomioon, onko häirinnän jatko esineen tai aineen avulla todennäköistä myös oppitunnin jälkeen. Mikäli todetaan, että häirintä jatkuu esineen tai aineen palauttamisen jälkeen, voidaan se luovuttaa oppilaalle viimeistään työpäivän päätteeksi. Perusopetuslain muutoksen esitöiden¹¹² perusteella voidaan todeta, ettei opettajalla tai rehtorilla ole oikeutta pitää esimerkiksi oppitunnin häirintään tarkoitettua tavaraa tai ainetta hallussaan koko päivää. Mikäli kyseessä on sellainen esine, joka on tarpeen olla oppilaan omassa hallussa välitunnilla, tulee haltuun otettu esine luovuttaa oppilaalle tunnin päätteeksi. Tällöin kyseessä ei ole enää oppitunnin häirinnän tilanne ja toiminnalla rajoitettaisiin oppilaan omistusoikeutta tarpeettomasti. Opettajan ja rehtorin harkintaan jääkin, voiko häiriköinti tunnilla olla jatkuvaa ja on tällöin esineen tai aineen haltuunotto loppupäiväksi perusteltua.

Toinen luovuttamisen tilanne muodostuu kiellettyjen aineiden tai esineiden kohdalla. Perusopetuslain 36 g §:n 2 momentin perusteella haltuun otettujen kiellettyjen aineiden tai esineiden kohdalla opettajan tai rehtorin tulee luovuttaa aine tai esine oppilaan huoltajalle tai jollenkin muulle lailliselle edustajalle. Mikäli aine tai esine on kielletty myös huoltajan tai muun virallisen edustajan hallussa ollessa, on haltuun otetut esineet tai aineet luovutettava ainoastaan poliisille tai muulle laissa säädetylle viranomaiselle. Hallituksen esityksessä perusopetuslain muutoksesta¹¹³ todetaan, että esimerkiksi tupakkatuotteet ja alkoholi ovat sellaisia aineita, jotka opettaja tai rehtori voi luovuttaa huoltajalle, koska huoltajalla on laillinen oikeus pitää kyseisiä aineita hallussaan. Mikäli kyseessä on kuitenkin tavara tai aine, jonka hallussapito on kielletty jossain muussa laissa, tulee se luovuttaa viranomaiselle huoltajan sijasta.

¹¹² HE 66/2013 vp, 50.

¹¹³ HE 66 2013 vp, 50.

Esineiden tai aineiden luovuttamisessa opettajien tai rehtorin tulee ottaa huomioon muutama toimintatapa. Perusopetuslain 36 g §:n 3 momentissa määritellään, että haltuun otettuja aineita tai esineitä tulee säilyttää huolellisesti. Esineen tai aineen luovuttaminen oppilaalle, huoltajalle tai viranomaiselle tulee järjestää pikimmiten. Mikäli oppilaalta on otettu haltuun huumausaineita, ampuma-aseita, aseiden osia, patruunoita, ammuksia, kaasusumuttimia tai räjähteitä, tulee niiden luovuttaminen poliisille tapahtua välittömästi. Edellä mainitun lainkohdan 4 momentissa määritellään, että koulun on oikeus hävittää esineet tai aineet, mikäli huoltaja ei kolmen kuukauden aikana haltuunoton ilmoituksesta ole nouda sitä. Koulun tulee kirjata kaikki esineiden ja aineiden luovuttamiset sekä hävittämiset.

9 Oppilaan oikeusturva

Oppilaan etuja ja oikeuksia suojaa oikeusturva. Oppilaan tulee pystyä luottamaan siihen, että lainsäädännössä säädetyt oikeudet toteutuvat.¹¹⁴ Viranomaisen menettelyiden oikeellisuus voidaan varmistaa oikeusturvakeinoilla. Mikäli etuja tai oikeuksia on loukattu, on tehtyihin päätöksiin mahdollista hakea muutosta oikeussuojakeinoilla.¹¹⁵ Oikeusturvan toteutuminen on olennainen asia, kun tarkastellaan turvaamistoimien toteuttamista. Kaikissa tilanteissa turvaamistoimet eivät toteudu lainsäädännön vaatimien ehtojen mukaisesti. Tämän vuoksi on tärkeää olla tietoinen, miten oppilas tai huoltaja voi toimia tilanteissa, joissa oppilaan oikeusturvaa on loukattu.

Perustuslain 6 §:n 3 momentissa säädetään, että lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä. Viranomaisen tulee ottaa oikeusturvan näkökulmasta huomioon, että lapsi on lähtökohdaisesti aina heikommassa asemassa viranomaiseen nähden. Lapsen alaikäisyyden vuoksi hänen oikeustoimikelpoisuutensa on myös rajattu. Näin ollen lapsen oikeuksien toteutumiseen vaikuttaa paljon se, miten hänen vanhempansa toimivat ja miten viranomainen huomioi lapsen oikeuksia. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on määritelty, että edellä mainittu epäsuhta tulee ottaa huomioon kaikissa lapsia koskevissa oikeusturva-asioissa.¹¹⁶

Oikeusturva voidaan jakaa kahteen osaan, jotka ovat ennakollinen eli preventiivinen oikeusturva sekä jälkikäteinen eli repressiivinen oikeusturva. Ennakolliseen oikeusturvaan kuuluvat asianosaisen kuuleminen, asian selvittäminen sekä päätöksien perusteleminen. Jälkikäteiseen oikeusturvaan kuuluu puolestaan sellaisia keinoja, jotka toteutetaan päätöksen teon jälkeen. Näillä keinoilla on mahdollista korjata viranomaisen tekemään virhettä, laiminlyöntiä tai toimintaa, joka on ollut lainvastaista. Mitä enemmän ja huolellisemmin siis noudatetaan

¹¹⁴ Hakalehto-Wainio 2012a, 319.

¹¹⁵ Mäenpää 2008, 285.

¹¹⁶ Hakalehto-Wainio 2012a, 320-321 ja 323.

ennakollisia oikeusturvakeinoja, sitä vähemmän jälkikäteen joudutaan tarkastelemaan jälkikäteisiä oikeusturvakeinoja.¹¹⁷ Monesti opettajan tai rehtorin toteuttamat turvaamistoimet eli oppilaan poistaminen, tavaroiden haltuun ottaminen tai tavaroiden tarkistaminen tapahtuvat nopeasti, eikä tilanteissa pystytä kuulemaan oppilasta laaja-alaisesti. Oppilaalle annetaan mahdollisuus poistua itse tai näyttää itse tavaransa. Lisäksi tilanteessa ei myöskään tehdä kirjallista päätöstä perusteluineen. Näin ollen turvaamistoimien oikeusturva on enemmän jälkikäteistä.

Menettelyvirheet ovat tilanteita, joissa viranomaisen ei ole noudattanut asian käsittelyssä lain mukaisia menettelysäännöksiä.¹¹⁸ Ojentamis- ja kurinpitokeinojen yhteydessä voi tapahtua menettelyvirheitä esimerkiksi oppilaan kuulemisen yhteydessä. Oikeusturva voidaan käsitellä hallinnollisena päätöksentekona. Ongelmia voi myös syntyä tilanteissa, joissa opettaja ei puutu työrauhahäiriöihin tai koulussa käytetään kurinpitokeinoina lainvastaisia menetelmiä.¹¹⁹

Pääsääntöisesti oppilasta tulisi kuulla tilanteissa, jotka koskevat häntä itseään. Hallintolain 34 §:n 2 momentissa säädetään, että asian voi myös ratkaista tietyissä tilanteissa ilman kuulemistä. Turvaamistoimien osalta kuuleminen voidaan ohittaa tilanteissa, joissa kuuleminen voisi vaarantaa päätöksen tarkoituksen tai kuulemisen aiheuttamasta viivästyksestä voisi olla huomattavaa haittaa esimerkiksi yleiselle turvallisuudelle.

Hallintokantelu kuuluu jälkikäteisiin oikeussuojakeinoihin ja sen avulla on mahdollista ilmaista omaa tyytymättömyyttä johonkin viranomaisen menettelyyn. Oppilas voi itse tehdä hallintokantelun esimerkiksi aluehallintovirastolle tai muulle yleiselle laillisuusvalvojalle. Oppilaan oikeuksia opetustoimessa on tarkoitus suojata jälkikäteisellä oikeusturvalla ja kaiken toiminnan tulisi tämän vuoksi olla lapsiystävällistä.¹²⁰ Hallintokantelussa asian lainmukaisuutta ja asianmukaisuutta voidaan tutkia. Hallintokantelu voidaan tehdä viranomaisen toiminnasta ja näin yksityinen henkilö voi toteuttaa omaa oikeusturvaansa.¹²¹ Kantelu voidaan tehdä asiasta, henkilöstä tai toiminnasta ja sen voi tehdä kuka tahansa. Annettua päätöstä ei kantelulla ole mahdollista kumota, mutta asiasta saadaan laillisuuskannanotto.¹²²

¹¹⁷ Mäenpää 2008, 285.

¹¹⁸ Mäenpää 2008, 293.

¹¹⁹ Hakalehto-Wainio 2012a, 322-323.

¹²⁰ Hakalehto-Wainio 2012a, 331-332 ja 336.

¹²¹ Mäenpää 2008, 86.

¹²² Lahtinen 2011, 489.

10 Yhteenveto ja johtopäätökset

Perusopetuslaki on tärkein laki perusopetuksen opettajalle ja rehtorille. Perusopetuslaissa määritellään niitä keinoja, mitä opettajan tai rehtorin on mahdollista käyttää turvaamistilanteissa. Tässä opinnäytetyössä oli tarkoituksena selvittää, mitkä opettajan ja rehtorin vallankäytön rajat ovat perusopetuksessa turvaamistilanteissa tämänhetkisen lainsäädännön mukaan. Lisäksi tarkasteltiin, millä edellytyksillä opettaja ja rehtori voivat toimia sekä mitä heidän tulee ottaa huomioon edellä mainituissa tilanteissa.

Yleisellä tasolla tarkasteltaessa opettajan ja rehtorin tulee huomioida monia seikkoja tilanteissa, joissa he joutuvat käyttämään turvaamistoimia. Ensimmäiseksi heidän tulee huomioida, että kaikki turvaamistoimet ovat viimesijaisia keinoja. Lainsäädännön valmisteluasiakirjoissa painotettiin erittäin paljon turvaamistoimien viimesijaisuutta. Turvaamistoimien käyttö vaatii erityistä harkintaa opettajalta ja rehtorilta. Se, että oppilaan tavaroita tarkastetaan tai otetaan haltuun tai oppilas poistetaan koulun tilaisuudesta tai oppitunnilta ovat keinoja, joita tulisi käyttää tilanteissa vasta, kun kaikki muut keinot on jo käytetty. Voidaankin todeta, että edellä mainittujen keinojen käytön tulee perustua tosiasialliseen tarpeeseen. Esimerkiksi pelkkä epäileminen mahdollisesta häiritsemisestä ei oikeuta käyttämään turvaamistoimia. Turvaamiskeinojen tavoitteena on mahdollistaa turvallinen ja häiriötön oppimisympäristö kaikille oppilaille. Se, että opettajalla ja rehtorilla on harkintavalta toteuttaa turvaamistoimia, voi aiheuttaa eriarvoisuutta oppilaiden keskuudessa. Harkintavalta voi aiheuttaa sen, että toisiin oppilaisiin kohdistetaan helpommin turvaamistoimia ja toisten osalta tilanteisiin ei puututa niin helposti. Tämä saa pohtimaan, että missä vaiheessa opettajilla ja rehtorilla on liikaa harkintavaltaa ja miten harkintavallan käyttöä seurataan.

Opettajan ja rehtorin tulee tunnistaa ja tietää oma toimivaltansa ja sen rajat. Heillä tulee olla selkeästi hallussa se, miten eri turvaamistoimia voidaan toteuttaa. Esimerkiksi oppilaiden tavaroiden tarkastuksen yhteydessä heidän tulee tietää, miten tilanne voidaan toteuttaa ja keitä henkilöitä tilanteessa tulee olla läsnä. Puolestaan turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistamisessa opettajalla tai rehtorilla tulee olla selkeästi tiedossa, millaisia voimakeinoja heidän on tilanteessa mahdollista käyttää. Tärkeää on myös kiinnittää huomiota siihen, miten tilanne etenee esimerkiksi ennen voimakeinojen käyttöä. Opettajan tai rehtorin tulee esimerkiksi suullisesti ohjata oppilas poistumaan tilasta ennen kuin on mahdollista käyttää voimakeinoja oppilaan poistamiseksi.

Oppilaan perusoikeuksien huomioiminen on iso teema, johon turvaamistoimissa tulee kiinnittää huomioita. Turvaamistoimia käytettäessä tulee kiinnittää moneen oppilaan perusoikeuteen huomiota. Opettajan ja rehtorin tulee tilanteessa huomioida muut oppilaat sekä oppilas, johon turvaamistoimia käytetään. Oppilaalla on oikeus opetukseen ja turvalliseen oppimisympäristöön. Oppilaalla on myös oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä omaisuuden

suojaan. Näin ollen opettajalla tai rehtorilla on tilanteessa harkittavissa, mitkä oikeudet ovat tilanteessa korkeimmalla. Oppilaan perusoikeuksien näkökulmasta hänen yksityisyyttään ja ihmisarvoa tulee kunnioittaa jokaisessa tilanteessa. Tämä edellyttää, että kaikki turvaamistoimet tulee toteuttaa hienotunteisesti perusoikeudet huomioiden. Oppilaan perusoikeuksien huomioiminen on myös osa oppilaan oikeusturvaa. Kun turvaamistoimissa huomioidaan parhaimmalla mahdollisella tavalla tilanteeseen nähden oppilaan perusoikeudet, voi oppilas luottaa siihen, että hänen oikeuksiaan kunnioitetaan ja että toiminta on lainmukaista ja perusteltua.

Mikäli turvaamistoimia käytetään, tulee ne dokumentoida sekä raportoida selkeästi. Lainsäädännössä määritellään raportointivelvollisuus tilanteissa, joissa on käytetty voimakeinoja sekä tilanteissa, joissa on haltuun otettu tai tarkastettu oppilaan tavaroita. Olisi kuitenkin oikeusturvan näkökulmasta huomioitavaa, että kirjallinen selvitys annettaisiin kaikista turvaamistoimista. Tällöin olisi tarvittaessa kirjallinen selvitys tilanteesta mahdollisista jatkoa varten. Koululle tehtävän kirjallisen selvityksen lisäksi turvaamistoimien käytöstä tulee ilmoittaa oppilaan huoltajalle.

Lainsäädännössä ja muissa materiaaleissa korostuu erityisesti koulujen velvollisuudet luoda selkeät toimintamallit turvaamistoimista. Koululla tulee olla ohjeistuksia sekä koulutuksia henkilökunnalle siitä, miten turvaamistoimia käytetään. Koulun henkilöstölle tulee olla selkeää, kuka turvaamistoimia voi toteuttaa, milloin niitä voidaan käyttää sekä mitä jälkitoimia tilanteeseen kuuluu. Lainsäädäntö määrittää tietyt ehdot turvaamistoimien käytölle, koulu voi omilla ohjeistuksilla täsmentää ohjeistuksia.

Opettajan ja rehtorin oikeudet turvaamistilanteissa lainsäädännön näkökulmasta ovat kehittyneet vuosien saatossa. 2000-luvun alussa opettaja ja rehtori saivat oikeudet poistaa häiritsevä ja turvallisuutta uhkaava oppilas luokasta tai muusta koulun tilaisuudesta. Vuonna 2014 perusopetuslakiin lisättiin oikeudet tarkastaa oppilaan tavarat sekä haltuun ottaa kiellettyjä tavaroita tai aineita oppilaalta. Vuonna 2025 elokuussa perusopetuslakiin tulee lisäys siitä, että puhelinten ja muiden mobiililaitteiden käyttö on kiellettyä koulussa opetuksen aikana. Näin ollen opettajan ja rehtorin oikeudet puuttua peruskoulussa tapahtuvaan häiriökäyttäytymiseen on kasvanut ajan saatossa. Huomioitavaa onkin, että perusopetuslain muutoksissa huomioidaan maailman kehitys. 2010-luvun alussa mobiililaitteet eivät ole olleet näin suuresti mukana oppilaiden arjessa kuin tänä päivänä, joten tämän huomioiminen lainsäädännössä on oleellinen osa opettajan työn ja sen oikeudellisen sääntelyn kehitystä.

Kokonaisuudessaan peruskouluasteella opettajalla ja rehtorilla on mahdollisuus käyttää muutamaa erilaista turvaamistoimea tietyin edellytyksin. Kolme tärkeintä teemaa turvaamiskeinojen käyttämisessä tulee kuitenkin muistaa. Ensimmäisenä teemana on keinojen viimesijaisuus

ja tarkka harkinta, toisena oppilaan perusoikeuksien kunnioittaminen sekä kolmantena koulujen velvollisuus suunnitella ja ohjeistaa sekä dokumentoida turvaamistoimien käyttö.

Tulevaisuudessa koulumaailma kehittyy edelleen ja olisikin mielenkiintoista nähdä, miten koulujen henkilökunta, kuten opettajat ja rehtori, näkevät turvaamistoimet. Kokevatko he turvaamistoimet hyödyllisiksi sekä onko niiden käyttö heille selkeää. Jatkotutkimuksen aiheesta voisikin suunnata suoraan opettajien ja rehtorien suuntaan ja selvittää kyselytutkimuksen avulla heidän näkökulmaansa turvaamistoimien käytöstä käytännön tasolla ja verrata tätä lainsäädännön edellytyksiin ja ehtoihin. Tällöin voisi myös tarkastella, kuinka tuleva lakimuutos mobiililaitteiden osalta on vaikuttanut koulussa esimerkiksi oppimisympäristöön. Nähtäisiin myös, miten opettajat ja rehtori ovat kokeneet lakimuutoksen eli onko lakimuutos helpottanut vai haastanut kouluarkea.

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Arajärvi, P & Aalto-Setälä, M. 2004. Opetuslainsäädännön käsikirja. Helsinki: Edita.

Hakalehto, S. 2018. Esineitä ja aineita - lapsen tavaroiden tarkastaminen lastensuojelulaissa ja perusopetuksessa. Teoksessa Niemi, M. 2018. Esineoikeuden järjestelmän rakentaja. Helsinki: Alma Talent Finland.

Hakalehto-Wainio, S. 2012a. Oppilaan oikeudet opetustoimessa. Hämeenlinna: Lakimiesliiton kustannus.

Hakalehto-Wainio, S. 2012b. Turvallisen oppimisympäristön toteuttamisen oikeudellisia haasteita peruskoulussa. Lakimies 2/2012. Helsinki: Suomen lakimiesyhdistys. 239.

Hakalehto-Wainio, S. & Nieminen, L. (toim.). 2013. Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Helminen, K., Kuusimäki, M. & Rantaeskola, S. 2012. Poliisilaki. Helsinki: Talentum.

Hirvonen, A. Miksi metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. 2011. Helsinki.

Husa, J. & Pohjolainen, T. 2014. Julkisen vallan oikeudelliset perusteet: johdatus julkisoikeuteen. Helsinki: Alma Talent. E-kirja. 16.2.2025.

Husa, J., Mutanen, A-K. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa: ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Talentum Oy. Tampere

Laakso, S. 1990. Oikeudellisesta sääntelystä ja päätöksenteosta. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Lahtinen, M. & Lankinen, T. 2025. Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. 13. painos. Helsinki: Tietosanoma.

Lahtinen, N. 2011. Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. Juva: PS-kustannus.

Mahkonen, S. 2017. Konfliktit kouluissa. Helsinki: Edita.

Mäenpää, O. 2013. Hallinto-oikeus. Helsinki: Sanoma Pro.

Mäenpää, O. 2008. Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Mäntylä, N., Kivelä, J., Ollila S. & Perttola, L. 2013. Pelastakaa koulukiusattu! Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiö.

Nieminen, L. 2004. Lasten perus- ja ihmisoikeussuojan ajankohtaisia ongelmia. Lakimies 4/2004. Helsinki: Suomen lakimiesyhdistys. 598-599.

Rikander, H. 2021. Oppilaitosturvallisuus. Helsinki: Edita.

Pellonpää, M., Gullans, M., Pölönen, P. & Tapanila A. 2018. Euroopan ihmisoikeussopimus. 6. painos. Helsinki: Alma Talent.

Poutala, M. 2010. Opettajan valta ja vastuu. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa -käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Suopohja, H. & Liusvaara, L. 2009. Oikeudellinen vastuu opetustoimessa. 5. uudistettu painos. Helsinki: Hakapaino.

Viljanen, V-P. 2001. Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino.

Viralliset lähteet

HE 66/2013 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 41 ja 45 §:n muuttamisesta.

HE 205/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain sekä ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 11 ja 16 §:n muuttamisesta.

HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 72/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta.

HE 212/2024 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta.

Lapsen oikeuksien sopimus (60/1991). 6.3.2025. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1991/60>

Euroopan ihmisoikeussopimus (18/1990). 9.3.2025. <https://www-edilex-fi.nelli.laurea.fi/valtiosopimukset/19900019>.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäpöytäkirja (63/1999). 9.3.2025. https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1999/63#OT0_OT0_OT0_OT3_OT7

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. 9.3.2025. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1991/60>.

Muut lähteet

Auramies, J. 2016. Koulu ei saa puuttua kiusaamiseen koulumatkoilla - rehtorin hätähuuto: ”Järjetöntä, lainsäätäjät eivät tajua kouluelämästä mitään”. Helsinki: MTV Uutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/koulu-ei-saa-puuttua-kiusaamiseen-koulumatkoilla-rehtorin-hatahuuto-jarjetonta-lain-saatajat-eivat-tajua-kouluelamasta-mitaan/6170948>. 26.3.2025.

Kasvatus- ja opetuslautakunta 13.12.2023. https://www.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2024/01/jarjestyssaannot_2023.pdf. 9.3.2025.

Kohonen, K. & Pietiläinen S. 2024. Meno kouluissa on entistä villimpää - tältä näyttää, kun opettajat ottavat tappelijoiden roolin: ”Lopeta! Irti”. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/meno-kouluissa-on-entista-villimpaa-talta-nayttaa-kun-opettajat-ottavat-tappelijoiden-roolin-lopeta-irti/9044022>. Helsinki: MTV Uutiset. 26.3.2025.

Käpylän peruskoulu. <https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/kapylan-peruskoulu>. 9.3.2025.

OAJ. 2024. Opettajan oikeudet ja velvollisuudet kurinpitotilanteissa. 24.3.2025. <https://www.oaj.fi/tyoelamaopas/opettajan-vastuut-ja-velvollisuudet/opettajan-oikeudet-ja-velvollisuudet-kurinpitotilanteissa/>

Opetushallitus. 2025a. Kurinpitokeinot ja turvaamistoimenpiteet perusopetuksessa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kurinpitokeinot-ja-turvaamistoimenpiteet-perusopetuksessa>. 24.3.2025.

Opetushallitus. 2025b. Kielletyt ja vaaralliset esineet ja aineet kasvatuksessa ja koulutuksessa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielletyt-ja-vaaralliset-esineet-ja-aineet-kasvatuksessa-ja-koulutuksessa>. 26.3.2025.

Vuoniityn peruskoulu. <https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/vuoniityn-peruskoulu>. 9.3.2025.

Unicef. 2025. Lapsen oikeuksien sopimus. 16.2.2025. https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/?gad_source=1&gclid=CjwKCAiAtsa9BhAKEiwAU-ZAszaBSdCZmD0IndEQ85wQpO6dgWCSXfUJquA2hY4qWcXNCUO5E_DnSVBoC8swQAvD_BwE

Valtavaara, M. 2015. Moni koulu tarkastaa oppilaan repun - ”On löydetty teräaseita”. Helsingin sanomat. 11.3.2025. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000002812664.html>

Oikeuskäytäntö

VaaHO:2015:15

HelHO:2006:2